

Заклад вищої освіти «Український католицький університет»

Гуманітарний факультет

Кафедра історії

Кваліфікаційна робота на тему

**ПАСТИРСЬКА ТУРБОТА ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА
АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ЩОДО ОПІКИ НАД НЕДУЖИМИ ТА
ЛЮДЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ**

Виконала студентка 4 курсу, групи ГІС19/Б

Галузі знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальності 032 Історія та археологія

Освітньої програми «Історія»

Освітній ступінь Бакалавр

Масляна Вікторія Андріївна

Науковий керівник

кандидат історичних наук

Турій Олег Юрійович

Львів 2023

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I: Модифікація фізичного стану Андрея Шептицького упродовж життя.....	10
1.1 Дитячі хвороби Романа Шептицького.....	10
1.2 Аналіз здоров'я бр. Андрея в часі вступу в монастир.....	19
1.3 Погіршення фізичної кондиції в період місійних візитів.....	23
1.4 Обмежена дієздатність на схилі віку.....	32
РОЗДІЛ II: Опіка митрополита Андрея над громадським здоров'я.....	38
2.1 Пастирські послання про цінність людського здоров'я.....	38
2.2 Опіка над недужими.....	43
2.3 Опіка над особами з особливими потребами.....	46
2.4 Організація та діяльність «Народної лічниці».....	52
ВИСНОВОК.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	59
ДОДАТКИ.....	64

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

УГА – Українська Галицька Армія

УКТОНІ – Українське Крайове Товариство над інвалідами

УГКЦ – Українська греко-католицька церква

СУВІ – Спілка українських військових інвалідів

бр. – брат

митр. – митрополит

спр. – справа

ф. – фонд

о. – отець

НЛ – Народна Лічниця

оп. – опис

ЦДІАЛ – Центральний державний архів України в м. Львові

ВСТУП

Постать Галицького митрополита Андрея Шептицького досить широко досліджена багатьма науковцями, які розглядають його особу здебільшого в контексті національно-духовного та церковного життя першої половини ХХ ст. Такий інтерес, звісно, є небезпідставний, оскільки сьогодні вкрай важко віднайти сферу тогочасного суспільного життя, до якої б не долучався своєю працею та особистою присутністю митрополит Андрей Шептицький. Він провадить активну місіонерську діяльність: сприяє розвитку лікарень, шкіл, університетів, львівської семінарії; власним коштом забезпечує персональні стипендії для студентів, надає велику поміч євреям у час Голокосту, а також неодноразово виступає на їх захист; підтримує молодих українських митців, а особливо делікатну увагу митрополит приділяє опіці наймолодших – дітей-сиріт, які чи не найбільше потребували підтримки у післявоєнний період, який лише актуалізував низку тогочасних суспільних проблем.

Однак варто наголосити, що, попри значну увагу науковців до тематики суспільно-політичної діяльності митрополита Андрея, доволі мало уваги приділяється дослідженням, які безпосередньо стосувалися б пастирської діяльності митрополита щодо опіки над недужими та людьми з інвалідністю, зокрема щодо питання здоров'я та фізичного самопочуття самого митрополита. Отже дана тема ще потребує комплексного, системного дослідження із залученням відповідної джерельної бази, яка дасть змогу краще осягнути постать галицького митрополита у ролі мецената, а також пацієнта. Саме тому сьогодні важливо зосередити увагу на даному аспекті, який активно фігурував у житті митрополита та відігравав доволі важливу роль у його пастирській діяльності. Власне, вищеперечислені фактори і зумовлюють **актуальність** та **оригінальність даної теми**.

Тема: пастирська турбота та діяльність митрополита Андрея Шептицького щодо опіки над недужими та людьми з інвалідністю.

Ідея: роботи полягає в спробі з'ясувати імовірну кореляцію між особистим досвідом церковного ієрарха та особливостями його ставлення до проблем громадського здоров'я, а також формами і методами пастирської діяльності в цій сфері.

Наукова новизна: полягає у намірі комплексно на основі опублікованих спогадів сучасників, епістолярних матеріалів, архівних документів та пастирських послань Андрея Шептицького дослідити його пастирську діяльність у медичній сфері, зокрема допомогу недужим та людям з інвалідністю, враховуючи зміни фізичного здоров'я митрополита.

Об'єкт дослідження: пастирська опіка митрополита Андрея Шептицького над недужими та людьми з інвалідністю; стан здоров'я митрополита.

Предмет дослідження: взаємодія Андрея Шептицького з недужими та людьми з інвалідністю, а також модифікація фізичного здоров'я митрополита протягом його життя.

Мета: з'ясувати вплив здоров'я митрополита Андрея Шептицького на його пастирську турботу та діяльність щодо опіки над недужими та людьми з інвалідністю.

Хронологічні межі: роки життя Андеря (Романа) Шептицького.

Методи дослідження: у дипломній роботі застосований міждисциплінарний підхід у процесі дослідження питань фізичного стану Андрея Шептицького. Поєднання медичної царини з історичним контекстом дає змогу отримати більш комплексний образ владики Андрея, а також частково проаналізувати діяльність митрополита у галузі медицини. Згідно з цим, використано історичні та загальнонаукові методи дослідження, а саме: критичний, порівняльно-історичний та синтетично-аналітичний.

Завдання наукової роботи:

1. З'ясувати, які передумови слугували погіршенню здоров'я Андрея Шептицького у період раннього дитинства.
2. Дослідити фізичний стан здоров'я Андрея Шептицького наприкінці його життєвого шляху.
3. Дослідити провідні ідеї пастирських послань владики Андрея до недужих.
4. Розглянути роботу «Народної лічниці» на основі опублікованих матеріалів.
5. Проаналізувати взаємодію митрополита з недужими та людьми з інвалідністю.
6. Дослідити та проаналізувати внесок митрополита у розвиток медичної сфери.
7. Простежити взаємозв'язок між головними об'єктами дослідження, а саме: фізичним здоров'ям і недугами митрополита та турботою про громадське здоров'я.

Аналіз джерельної бази та бібліографії: в якості джерельної бази дипломної роботи фігуруватимуть насамперед опубліковані спогади¹ про життя

---

¹ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади. Львів 2020

та діяльність митрополита Андрея, написані братом васильянином Йосифом Гродським, який, з моменту номінування Андрея Шептицького на посаду Станіславського єпископа у 1899 році, регулярно супроводжував митрополита у його пастирській діяльності. Незважаючи на той факт, що бр. Йосиф Гродський здебільшого виконував обов'язки секретаря та супровідника митрополита, він також займався матеріальними, фінансово-господарськими та конфіденційними дорученнями владики.

Необхідно зазначити, що опубліковані спогади бр. василіянина є унікальним джерелом, оскільки сьогодні фактично не має матеріалу, який був би настільки дотичний до повсякденного життя митрополита, за винятком праць Софії Фредро та Кирила Королевського². Однак варто взяти до уваги той факт, що у спогадах матері відсутня інформація про останні роки життя митрополита, а К. Королевський здебільшого перебував у Римі і комунікація з Андреем Шептицьким відбувалася у дистанційному форматі, коли бр. Гродський фактично завжди був поряд з митрополитом, починаючи від щоденних тривіальних справ до місійних поїздок владики.

Серед опублікованих документів чільне місце займатимуть Пастирські послання митрополита Андрея Шептицького, серед яких особливу увагу приділятимемо таким епістолам як: «До недужих», «Здоров'я тіла», «Про милосердя» та «Про милостиню». Саме ці послання митрополита дають можливість більш комплексно дослідити питання, що стосуються опіки митрополита над недужими. Чимало важливої інформації знаходиться в опублікованих листах дітей-сиріт звернених «до Таточка», які висвітлюють не лише пастирську діяльність владики Андрея, але і окреслюють його особистий портрет, зокрема фокусуючи увагу на фізичні недуги митрополита.

---

² Кирило Королевський (Жан Франсуа Жозеф) - католицький священник, сучасник та соратник митрополита Андрея.

Упорядниками листування є дослідниця спадщини митрополита – Оксана Гайова³ та Михайло Перун⁴.

Важливим матеріалом в якості джерельної бази дипломної роботи виступатимуть его-документи, які чи не найкраще зображують емоційно-духовний та фізичний образ владики Андрея, а також показують вагомість впливу родинного середовища на формаційний процес митрополита, а саме «Wspomnienia z lat ubiegłych»⁵ і «Молодість та покликання о. Романа Шептицького», що надають ґрунтовну інформацію щодо фізичного самопочуття владики на ранніх етапах його життя.

До уваги братимуться неопубліковані архівні документи Центрального Державного архіву України в м. Львові. Особливий інтерес становлять матеріали фонду 358 «Шептицький Андрей (Роман-Марія-Александр), граф, митрополит Галицький греко-католицької Церкви, архієпископ Львівський, єпископ Кам'янець-Подільський, культурний і церковний діяч, меценат, дійсний член НТШ»⁶, а саме медичні посвідки, рецепти, видані митрополиту, листи «Народної Лічниці», Українського Краєвого товариства опіки над інвалідами у Львові та Спільки українських військових інвалідів в Каліші до А. Шептицького. Ці документи дають змогу побачити наявні кроки митрополита, які впливали на розвиток подальших дій щодо допомоги недужим та людям з особливими потребами.

Варто також згадати про працю Кирила Королевського, який свого часу тісно співпрацював з о. Андреем та залишив чимало важливих матеріальних збережень для дослідження постаті митрополита: «Я часто слугував йому секретарем, і ми регулярно листувалися. Ця близькість навіть дозволила мені упродовж цих сорока років знайомства стати власником оригіналів чи копій

³ Оксана Гайова – дослідниця спадщини митрополита Андрея Шептицького, українська архівістка, заслужена працівниця культури України (2015).

⁴ Михайло Перун – доктор наук соціальних комунікацій, доцент кафедри богослов'я УКУ.

⁵ Szeptycka, Zofia. Wspomnienia z lat ubiegłych / Zofia z Fredrów Szeptycka ; przygot. do druku, wstępem i przypisami opatrzył Bogdan Zakrzewski . - Wrocław; Warszawa; Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1967.

⁶ ЦДІАЛ, фонд 358.

великої кількості надзвичайно цікавих документів, які я ретельно зберігаю, а також майже всіх його листів»⁷

Для того, щоб простежити фізичні недуги та стан Андрея Шептицького, взято до уваги медичні довідники, які дають нагоду більш ґрунтовно проаналізувати перебіг фізичного самопочуття людини в часі переживання чітко визначеної недуги, а саме підручник з медицини «Інфекційні хвороби»⁸, написаний українськими лікарями Андрієм Чорноволом⁹ та Романом Грицком¹⁰, а також навчальний посібник докторки медичних наук Жанни Возіанової¹¹ «Інфекційні і паразитарні хвороби»¹²

Безпосередньо розглянуто й деякі монографії, а саме праця Магдалени Новак¹³ «Два світи: проблема національної ідентифікації»¹⁴, де авторка намагається дослідити генезу життєвого вибору владики Андрея щодо греко-католицького чину, а також монографія української дослідниці – Ліліани Гентош «Митрополит Шептицький: 1923–1939. Випробування ідеалів.»¹⁵

---

⁷ Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944). Львів: Вид-во «Свічадо» 2015. С. 22

⁸ Чорновіл, А. В. Інфекційні хвороби: підручник / А.В. Чорновіл, Р. Ю. Грицко. - Київ: Медицина, 2010. С. 315

⁹ Андрій Чорновіл (1962) – український лікар та політик.

¹⁰ Роман Грицко – практикуючий лікар.

¹¹ Жанна Возіанова (1937 р.) – українська інфекціоністка, академік Національної академії медичних наук України, завідувачка кафедри інфекційних хвороб Національного медичного університету імені О. О. Богомольця МОЗ України.

¹² Возіанова, Жанна Іванівна. Інфекційні і паразитарні хвороби: навч. посіб.: В 3 т. Т. 2 / Ж. І. Возіанова. - Київ: Здоров'я, 2002. - С. 656

¹³ Магдалена Новак - історикиня, професорка Гданського університету, досліджує історію польсько-українських відносин у XIX-XX ст., а також роль релігії у націотворчих рухах у Східній Європі.

¹⁴ Nowak, Magdalena. Dwa światy: zagadnienie identyfikacji narodowej Andrzeja Szeptyckiego w latach 1865-1914 / Magdalena Nowak. - Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2018.

¹⁵ Гентош Л. Митрополит Шептицький 1923-1939: Випробування ідеалів. Львів 2015.

РОЗДІЛ І

Модифікація стану здоров'я митрополита Андрея на основі спогадів сучасників

*«Мене мусить обходити також і тілесне,
фізичне здоров'я Твоє, мій народе рідний»*

(Пастирське послання митрополита
Андрея Шептицького
“Перше слово Пастиря” 1899 р.¹⁶)

«Ніщо, здавалося, не готувало його до того, ким він став»¹⁷, чи радше абсолютно усе сприяло на формування особистості цього чоловіка, вибудовуючи царину непохитних цінностей й образу достойного духовного лідера, званого сьогодні митрополитом Андреем Шептицьким.

1.1 Дитячі хвороби Романа Шептицького

Сьогодні досить складно окреслити загальний образ життя Андрея Шептицького без розуміння його взаємодії та формаційного процесу в родинному колі, де беззаперечно були закладені фундаментальні підвалини світосприйняття майбутнього галицького митрополита: погляди як на глобальні проблеми, що сягали світового масштабу, так і на повсякденні тривіальні запити. Мати митрополита – графиня Софія з Фредрів Шептицька, яка сьогодні постає одним із еталонів для наслідування сучасників, свого часу була абсолютним взірцем і для Романа Шептицького, про що довідуємося з її споминів: «Думаю, що досі – після Бога й Чина – я займаю в тому серці перше

---

¹⁶ Шептицький А. Перше слово пастиря // Митрополит Андрей Шептицький. Документи і матеріали 1899-1944. – Пастирські послання 1899–1914 / Упор. О. Гайова та Р. Тереховський. – Львів: Артос, 2007. – С. 1024

¹⁷ Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944). Львів: Вид-во «Свічадо» 2015. С. 19

місце»¹⁸. Аналізуючи численні епістоли між матір'ю і сином, простежуємо не лише сакральний зв'язок, який дає нагоду навести різкість на формування образу митрополита, але також маємо можливість дослідити абсолютно виняткові сторони особистості о. Андрея.

Фундаментальним джерелом, що стосується ранніх років життя А. Шептицького беззаперечно виступатимуть спогади матері про «Молодість та і покликання о. Романа Шептицького»¹⁹, що містять наскрізь мемуарний характер. Необхідно зазначити, що запропонований матеріал є одним з найважливіших документованих джерел, які дають вкрай вичерпну інформацію про формування та діяльність Андрея Шептицького, здебільшого фокусуючи увагу на ранньому етапі життя митрополита. Первинно рукопис написаний французькою та польською мовами, якими здебільшого велося спілкування у сім'ї Шептицьких. Варто згадати, що владика Андрей був напрочуд ерудованою особистістю, і сфера його освітніх та наукових зацікавлень сягала не лише історичної чи релігійної царини, але також лінгвістичного вектору. Відомо, що митрополит розмовляв понад десятьма мовами, серед яких чільне місце займала саме французька, якою також володіла мати – Софія Фредро. Однак, завдяки хорунжому УГА – Дмитру Микитюку²⁰, який свого часу долучився до публікації спогадів матері про сина у 1965 році в Торонто, маємо нагоду сьогодні опрацьовувати цей его-документ саме українською мовою.

Також варто взяти до уваги, що у період 1939 - 1941 рр. у Прилбичах, де зберігався чималий архів Шептицьких, відбувалися активні воєнні події, а саме – численні напади більшовиків, які грабували фактично все на своєму шляху, зокрема цінну джерельну базу, що знаходилися в архіві бібліотеки. На щастя,

---

¹⁸ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994., С. 21

¹⁹ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994.

²⁰ Дмитро Микитюк (1899 - 1983) - український військовий та громадський діяч, хорунжий УГА, кореспондент щоденника «Свобода»

Климентію Шептицькому – рідному брату Андрея, вдалося зберегти одну копію примірника спогадів матері, які згодом він передасть Кирилу Королевському, і в такий спосіб джерела вперше стануть доступними для читачів та дослідників спадщини родини Шептицьких.

Рукопис вміщує в собі безліч різноманітних тематичних блоків: починаючи від перших свідомих й самостійно прийнятих рішень юним Романом, включно питання, що безпосередньо стосуються культурно-релігійного життя, особистісних взаємовідносин, зацікавлень та діяльності, а також емоційного і фізичного здоров'я А. Шептицького, що викликатиме найбільш скрупульозне зацікавлення, у процесі цього дослідження. Власне, всі вищеперечислені факти надають вагомості та цінності запропонованому его-документу, що слугує яскравим «інформативним колодязем» для розуміння формаційного процесу митрополита у різноманітних життєвих сферах. Однак варто зважати й на емоційне забарвлення рукопису, яке може слугувати гіперболізацією в процесі дослідження історичного матеріалу, зокрема зважаючи на контекст взаємодії матері та сина.

Отож, буквально з перших спогадів матері про дитинство Романа Шептицького, простежується досить жвавий та енергійний образ юного хлопця, який не дає жодного натяку на кволе фізичне самопочуття, зокрема зважаючи на той факт, що найстарший брат митрополита – Степан, помер в дворічному віці (ще до народження Романа), а Юрій (Ізьо) – в сімнадцятирічному віці. Важливо розуміти, що смерть першого сина завдала не лише фізичного, але й емоційного клопоту та горя батькам, зокрема Софії Фредро, яка переживала фактично один із найскладніших життєвих періодів: «Багато я перенесла втрат у житті, а все таки ще сьогодні мушу ствердити, що жахливішої депресії, як при смерті первородної дитини, я ніколи більше не переживала, може тільки тому, що як дитина, так і душевне терпіння були первородні. Я любила його пристрасно і дико страждала. Через декілька тижнів від і голос другого сина, тоді

однорічного Ізя (Юрія), були для мене справжнім стражданням.»²¹ Згідно з цим, можна зробити висновок, що досить стресовий стан, в якому Софія Фредро перебувала протягом тривалого проміжку часу, мав відповідні негативні наслідки не лише на фізично-емоційне самопочуття матері, але й на здоров'я плоду в її утробі, спершу Юрія, а згодом і Романа, який важко хворітиме впродовж усього життєвого шляху.

Попри такі трагічні етапи в родині Шептицьких, стан здоров'я юного Романа у дитячий період можна окреслити як доволі жвавий та піднесений. Зокрема, про цей період Софія Фредро згадує так: «Завжди веселий, завжди охочий до забав, але також він перший пригадував усім про Бога.»²² Підтвердженням спогадів матері слугуватимуть слова військового старшини, якого Софія Фредро, разом з Романом та Олександром²³, зустріли на гостині в часі їхньої подорожі до Відня: «Ви маєте сина, який зайде далеко, яку кар'єру він не вибрав би. В його думках, його поглядах проявляється така прецизія, така чіткість, така сила – в парі із спокійною розвагою, а це з кожного його слова відчувається, що він повинен би стати військовиком, з нього був би справді добрий генерал.»²⁴

Однак юний Роман уже в 9-річному віці чітко декларує про своє прагнення стати священнослужителем, яке з часом лише укріплювалося та набувало свідомої форми.²⁵ Іван Шептицький, дізнавшись про покликання та вибір Романа на користь василіянського чину, отримав чимало докорів щодо так званої “зради” власного сина і спершу абсолютно не підтримав цієї затії. Проте, подальший хід подій безпосередньо вплинув на те, що Роман Шептицький 1

---

²¹ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. С. 14

²² Там само. С. 19

²³ Рідний брат Андрея Шептицького.

²⁴ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. С. 18

²⁵ Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944). Львів: Вид-во «Свічадо» 2020. С. 41

жовтня 1883 року²⁶ таки розпочав військову службу у Кракові. Цей період був досить карколомним для юного хлопця, проте беззаперечно цінним етапом в процесі дослідження модифікації здоров'я митрополита.

За спогадами матері стає відомо, що військова служба Романа тривала лише три місяці. Зрештою можна зробити висновок, що вона практично не впливала на інтеграційний процес хлопця у військове середовище, оскільки така діяльність абсолютно не була релевантна згідно тогочасних прагнень та зацікавлень юного Романа: «...його листи виявляли пригноблений настрій, такою була і його душа: з одного боку осоружні для нього мусіли бути вся атмосфера й довкілля, в які він попав, а з другого відчувалося його намагання, щоб не показувати на зверх свого пригноблення та все представити мені в якнайкращому світлі.»²⁷

Уже 8 січня 1884 року Роман Шептицький повертається додому, де йому діагностують скарлатину, що супроводжувалася зараженням крові та запаленням суглобів.²⁸ Варто зазначити, що згадане інфекційне захворювання здебільшого характеризується загальною інтоксикацією людського організму, що зумовлена гемолітичним стрептококом.²⁹ Дослідники³⁰ зазначають, що рівень захворюваності зростає до наймасовіших показників саме в осінньо-зимовий період – час, коли хворобу діагностують Роману. Власне, захворювання продукує «розлади функцій центральної та вегетативної нервової системи»³¹, а також провокує тахікардію, гарячку чи навіть висипку, що є частою ознакою цієї хвороби. Скарлатина має свою клінічну класифікацію, що характеризується легким, середнім чи важким шляхом перенесення.

---

²⁶ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. С. 48

²⁷ Там само. С. 49

²⁸ Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944). Львів: Вид-во «Свічадо» 2020. С. 47

²⁹ Чорновіл, А. В. Інфекційні хвороби: підручник / А.В. Чорновіл, Р. Ю. Грицко. - Київ: Медицина, 2010. С. 315

³⁰ Українські лікарі: Андрій Чорновіл та Грицко Роман

³¹ Чорновіл, А. В. Інфекційні хвороби: підручник / А.В. Чорновіл, Р. Ю. Грицко. - Київ: Медицина, 2010. С. 316

Зі спогадів матері, можна прослідкувати, що Роман переносив досить важку форму цієї хвороби: «Годину пізніше втратив притомність і розвинулася в нього шкарлатина в *грізній формі...*»³² Відомо, що скарлатина безпосередньо впливає на підвищення температури тіла хворого, і, як наслідок, може продукувати галюцинації та марення. Завдяки спогадам матері, дізнаємося, що вищеперелічені симптоми супроводжували Романа уже в перші дні діагностування лікарями хвороби: «Недуга ставала все грізніша: після двох днів лікарі не скривали трагічної правди, що вже прийшла боротьба між життям і смертю, а вигляди були однакові. Бували такі хвилини, що Роман втрачував притомність зі страшними привидами: йому здавалося, що ціла кімната валиться на нього, опісля знову опритомнював...»³³.

Зрозуміло, що, перебуваючи у фізично обмеженому стані, Роману Шептицькому довелося завершити свою військову службу, яка на цьому етапі для нього лиш розпочалася. Зрештою, була нагальна потреба у госпіталізації хворого задля запобігання розповсюдження інфекційних збудників, а також будь-яких можливих ускладнень скарлатини, на чому досить активно наполягали лікарі. Як результат, організм юного Романа виявився стійким та достатньо виносливим, згідно чого доволі швидко активізувався період реконвалесценції. Проте варто розуміти, що попри швидке одужання Романа, хвороба мала вкрай несприятливі наслідки на загально-ослаблений стан хлопця: «Лікарі станули на становищі, що він не повинен навіть пробувати продовжувати військової служби, не лиш тепер, коли почувався ще такий знесилений, але навіть за декілька років, бо виринала конечність спершу вилікувати і скріпити його кволий організм...»³⁴ Втім, саме цей період життя митрополита слугуватиме реперною точкою для відстежування модифікації фізичного здоров'я в процесі нашого дослідження.

³² Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. С. 50

³³ Там само. С. 50

³⁴ Там само. С. 53

Тепер варто проаналізувати наслідково-причинні зв'язки, що могли безпосередньо вплинути на погіршення фізичного самопочуття митрополита на ранньому етапі його життя. Згідно з медичними, науково доведеними фактами, відомо, що скарлатина, яка являє собою гостре інфекційне захворювання, передається повітряно-крапельним шляхом, у процесі якого відбувається поширення стрептококів³⁵. Можна припустити, що уже згадане захворювання Роман Шептицький запросто міг підхопити в часі тримісячної військової служби, що є цілком релевантним припущенням, згідно вище отриманої інформації. Однак, варто зважати й на той факт, що вплив на ризик швидкого розвитку будь-якого захворювання, зокрема боротьби організму із збудниками, беззаперечно, має первинний стан імунної системи людини, який видозмінюється під впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників.

По-перше, варто зважати, що 18 лютого 1880 р., у Романа, якому на цей час було лише 14 років, помирає старший брат Юрій, більш знаний у родині як Ізьо. Як згадувалося вище, ця подія стала черговим потрясінням для сім'ї Шептицьких. Беззаперечно вона не могла оминати і самого Романа. Можна припускати, що смерть брата сприяла формації та кристалізації виняткових якостей у хлопця, оскільки співпереживати довелося не лише за померлим братом, але і за ослабленою матір'ю, яка переживала особистісну трагедію – втрату свого другого сина: «...вражав мене його спокій, лякала відсутність сліз, при чому я знала, як важко він переносить оце горе. Я думала, що ради мене їх здержує...»³⁶ Власне, можна зробити висновок, що завдяки внутрішньо-сімейній консолідації, яка проявлялася у взаємопідтримці матері та сина, Роману Шептицькому вдалося досить мужньо, без зайвих нарікань чи поневірянь, перенести втрату рідного брата Юрія.

---

³⁵ Чорновіл, А. В. Інфекційні хвороби: підручник / А.В. Чорновіл, Р. Ю. Грицко. - Київ: Медицина, 2010. С. 315

³⁶ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. – С. 22

По-друге, після драматичних лютневих подій, Софії Шептицькій діагностували малярію – гостру антропонозну інфекційну хворобу, що характерна досить високим рівнем захворюваності. Здебільшого стан осіб, що хворіють на малярію зумовлений такими симптомами, як загальна слабкість, різкий головний біль, виражена ломота у суглобах, а разом з цим присутні такі ознаки, як різкий озноб чи навіть раптове підвищення температури тіла хворого, що може сягати 39-40°C.³⁷ У рукописних даних Софії Фредро можна прослідкувати загальний стан графині в часі активізації цієї інфекції, що здебільшого характеризується сильним фізичним болем та втомою.³⁸

Згідно з медичними показниками, пацієнтам, що хворіють на малярію, необхідний ліжковий режим, особливо в часі нападу гарячки, коли організм є вкрай ослабленим та малофункціональним. Власне, інформація про такі симптоми фігурує у спогадах матері: «Я почувалася доволі погано, не могла ні спати, ні розмовляти...»³⁹ Можна припустити, що такий ослаблений стан матері беззаперечно мав свій вплив на родинне коло сім'ї Шептицьких і міг спровокувати наявність емоційно-тривожного стану в Романа, зокрема зважаючи на сакральний зв'язок у взаємовідносинах між матір'ю та сином.

Врешті важливо згадати й про напруженість у відносинах між батьком і сином, що була спровокована численними питаннями щодо майбутнього Романа у василіянському чині, чого із свого боку спершу зовсім не толерував польський землевласник Іван Шептицький. Власне, тут не викликає жодних сумнівів, що тема священничого покликання була вкрай важливою для юного Романа⁴⁰, і не могла не впливати на емоційно-фізичний стан хлопця. Разом з цим, можна припускати, що додаткове напруження на організм було спричинене й наполегливим навчанням, яке Роман Шептицький ніколи не полишав,

---

³⁷ Чорновіл, А. В. Інфекційні хвороби: підручник / А.В. Чорновіл, Р. Ю. Грицко. - Київ: Медицина, 2010. С. 268

³⁸ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. – С. 36

³⁹ Там само. С. 48

⁴⁰ Там само. С. 49

незважаючи на досить трагічні зовнішні обставини: «Вчився багато, дуже багато; хотів бути відзначаючим (першуном).»⁴¹

Достатня тривожність та періодичні стресові стани у яких хлопець перебував протягом кількох років, ще до вступу на воєнну службу, евентуально могли мати негативні наслідки на імунну систему та вкрай низький опір організму на чужорідні зовнішні збудники назагал. Оскільки скарлатина належить до групи стрептококових інфекцій, то зі свого боку вона продукує 2 види імунітету: антибактеріальний та антитоксичний⁴². У зв'язку з цим, є цілком вірогідною важка форма перенесення інфекційного захворювання Романом Шептицьким. Зрозуміло, що можлива відсутність всіх вищеперелічених факторів не гарантувала б абсолютної стійкості організму до різноманітних зовнішніх збудників. Проте наявність цих причин є цілком релевантною в логічно-наслідковому перебігу подій, що мали свій вплив на подальшу модифікацію здоров'я Андрея Шептицького.

Підсумовуючи, варто зазначити, що вищеперечислені твердження можуть слугувати одними із можливих факторів впливу на стан юного Романа саме на ранньому етапі його життя. Однак важливо зважати, що ймовірність наявності додаткового спектру причин та різноманітних факторів впливу має свій простір для існування, а разом з цим ще потребуватиме не одного ґрунтовного дослідження, що безпосередньо фокусуватиме свою увагу на видозміні фізично-емоційного самопочуття галицького митрополита.

---

⁴¹ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. – С. 29

⁴² Чорновіл, А. В. Інфекційні хвороби: підручник / А.В. Чорновіл, Р. Ю. Грицко. - Київ: Медицина, 2010. – С. 268

1.2 Аналіз здоров'я бр. Андрея в часі вступу в монастир

Після тривалого етапу реконвалесценції⁴³ Романа Шептицького та покращення зовнішніх обставин, зокрема батьківської згоди щодо вступу сина в Добромильський монастир, де Роман приймає монаші обіти та нове ім'я – Андрій, настає чергова фаза зумовлена новими фізичними клопотами, що загострюють стан здоров'я митрополита.

Уже в серпні 1891 року, фактично одразу після літніх вакацій у монастирі Біла Криниця, Андрей Шептицький повертається назад до Добромиля. Згідно з спогадами Софії Фредро та Кирила Королевського, можна простежити, що вже «3 серпня, під час утрени, брат Андрій дістав кровотечу, спричинену сильним кашлем унаслідок переохолодження від купання»⁴⁴, що згодом спровокувало запалення легень: «..ані в жодного з моїх дітей не було клопотів із легенями, тому я не зовсім ясно здавала собі справу з можливих небезпечних наслідків недуги.»⁴⁵ Первинно медичний огляд був здійснений лікарем Антонієм Глюзінським, який на цей момент був професором медицини Львівського університету, однак подальше медичне обстеження та контроль виконував польський лікар-інтерніст Станіслав Паренський⁴⁶, який спеціалізувався на терапії внутрішніх хвороб та безпосередньо опікувався Андреем до його цілковитого одужання.

Варто зазначити, що ситуація поступово набувала критичного стану, оскільки пневмонія прогресувала, супроводжуючись високою температурою⁴⁷ і це безпосередньо вплинуло на ліжковий режим та відтермінування повернення Андрея Шептицького у стіни рідного монастиря. Необхідно зазначити, що цього

---

⁴³ Реконвалесценції – відновлення здоров'я після хвороби.

⁴⁴ Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944). Львів: Вид-во «Свічадо» 2020. С. 62

⁴⁵ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. – С. 128

⁴⁶ Станіслав Паренський (1843-1913) – професор Ягеллонського університету у Польщі, розробив лікарські препарати від кашлю, відомі як “пошорок доктора Паренського”

⁴⁷ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. – С. 129

ж місяця⁴⁸ брату Андрею діагностують нове інфекційне захворювання – тиф. Покликаючись на медичні показники⁴⁹, стає відомо, що тиф здебільшого характеризується симптомами загальної інтоксикації організму і типовою гарячкою. Однак, через відсутність ґрунтовних медичних документів та більш детальних мемуарних спогадів, є досить складно чітко визначити форму перенесення цієї хвороби митрополитом Андреем.

Проте, за спогадами Софії Фредро, стає відомо про наявність відповідних симптомів, що проявили внутрішню присутність цього інфекційного захворювання у бр. Андрея: «...зачалася в нього гарячка, яка тривала від п'ятниці в полудне до неділі ранку, а в слід за нею виступила висока температура, що досягла 40° Цельсія». Для діагностування стану хворого було запрошено трьох добре знаних того часу лікарів: уже згаданого Станіслава Перенського з Кракова та двох львівських медиків Ляховича⁵⁰, а також Вітольда-Кароля Зембіцького⁵¹ – лікар-терапевт, який очолював відділ внутрішніх хвороб Загального шпиталю⁵² і свого часу запропонував метод терапії цукрового діабету. Варто зазначити, що вищеперечислений лікарський склад займав досить провідні позиції у тогочасній медицині, а також розвитку освітньо-наукової сфери.

Отож, у цей час Андрей Шептицький перебував у досить напруженому стані: «В ту смерть уже ніхто, крім отця Яцковського не сумнівався...»⁵³ Проте, організм митрополита виявився значно стійкішим, аніж цього очікували лікарі та рідні і уже в жовтні цього ж року недуга частково була подолана. Однак,

---

⁴⁸ Йдеться про 11 вересня 1891 р.

⁴⁹ Чорновіл, А. В. Інфекційні хвороби: підручник / А.В. Чорновіл, Р. Ю. Грицко. - Київ: Медицина, 2010. С. 338 - 346

⁵⁰ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. – С. 130

⁵¹ Вітольд-Кароль Зембіцький (1874–1950) – лікар-терапевт, перший професор історії медицини у Львівському університеті (1929-1944); засновник часопису “Боротьба за здоров’я”, досліджував проблематику діабетології та гельмінтології.

⁵² Ганіткевич Я. Історія української медицини в датах та іменах. Л., 2004. – С. 245

⁵³ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. – С. 130

згідно з лікарськими рекомендаціями, митрополит ще певний час мав перебувати у польському містечку Закопане⁵⁴ для повноцінного відновлення ослабленого організму. Власне, тут брат Андрей вдуге захворів на грип, після чого розпочався період одужання: «...д-р Паренський заявив мені, що брат Андрей вже такий здоровий, що досліджуючи його, я не міг би навіть здогадуватися, що він коли-небудь нездужав на легені...»⁵⁵

У процесі аналізу джерельної бази, простежується інформація щодо фізичного стану митрополита, датована періодом від 28 травня – по 15 червня 1911 р., що вміщує в себе моніторинг загального показнику теплового стану тіла, частоти серцевих скорочень та деталізовані нотатки щодо загального самопочуття хворого.⁵⁶ У цей період Андрея Шептицького супроводжувала висока гарячка, що прогресувала протягом кількох тижнів, сягаючи піретичного стану доволі довгий проміжок часу. Перші вісім днів захворювання, температура митрополита коливалася від 38° до 40,5°, що згідно з архівними медичними записами супроводжувалося нестабільним сном, маренням, сухістю в устах та горлі, головним болем, а також болем в м'язах та суглобах про що свідчать пігулки, які приймав Андрей Шептицький: «Около 3 ночі по [споживанні]⁵⁷ аспірину почалися поти; з покромку приймали чай з молоком і борщ». ⁵⁸ У ніч на 6 червня гарячка поступово спадала до 37,9°: «сон спокійний, поти великі, зміна білизни.»⁵⁹ Однак, варто зазначити, що ситуація залишалася доволі нестабільною, оскільки уже в шостій годині ранку температура тіла хворого набула 38,2° і поступово збільшувалася протягом наступних днів. Лише 12 червня температура досягла субфебрилітету і стан митрополита почав поступово покращуватися. Власне, ця інформація дає нагоду більш детально простежити

---

⁵⁴ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. – С. 134

⁵⁵ Там само. С. 135

⁵⁶ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 6, арк. 10-14.

⁵⁷ Слово: зажиттю, запиттю.

⁵⁸ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 6, арк. 12

⁵⁹ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 6, арк. 12

причинно-наслідкові зв'язки щодо послаблення стану здоров'я владики та його вплив на подальший розвиток тілесних захворювань, що безпосередньо впливали на активне функціонування та самопочуття Андрея Шептицького.

Таким чином, можна простежити черговий етап модифікації фізичного здоров'я митрополита Андрея, який обумовлений не лише вищеперечисленими інфекційними захворюваннями, що безпосередньо впливали на загальний стан організму, а також вкрай аскетичним способом життя, якого дотримувався митрополит перебуваючи у Добромильському монастирі: «В половині великого посту отець Карло Кочоровський Ч.І., перестеріг мене, що брат Андрей їсть лише один раз на день, а ранком і у вечорі випиває тільки склянку чаю, що уважає нечуваним умертвленням в його віці, рості й при теперішній виснажливій праці...»⁶⁰

Можна припустити, що такий зовнішній стиль життя, а також чимало інфекційних захворювань, які бр. Андрею довелося пережити у цей час, мали негативний вплив на розвиток та функціонування досить юного організму, сприяючи його черговому ослабленню, а згодом розвитку більш масштабних тілесних проблем: «...хоч багато осіб зауважувало, що Роман змарнів і схуд...сьогодні наглядно бачу, що в цю пам'ятну зиму він настільки послабив свій організм, що попав у важку недугу, яка мало що не закінчилася його смертю.»⁶¹

---

⁶⁰ Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. – С. 127

⁶¹ Там само. С. 127

1.3 Погіршення фізичної кондиції в період місійних візитів

Варто зазначити, що попри весь масштаб постаті митрополита Андрея Шептицького, його суспільна діяльність фактично завжди була зумовлена допомогою та підтримкою його найближчого оточення. Здебільшого це постаті, які, на тлі загального контексту однієї з найбільш впливових фігур першої половини ХХ століття, фактично залишаються непоміченими. Однак необхідно зазначити, що саме через призму життєвих історій та спогадів людей «залишених у тіні», ми маємо змогу навести чіткість на формування образу галицького митрополита.

Власне, серед прибічників Андрея Шептицького досить чільне місце займала постать брата-василіянина Івана Гродського⁶², більш знаного як Йосифа Гродського, який впродовж 37-и років був одним із найближчих соратників та помічників митрополита фактично аж до часу його смерті. Український історик та перекладач Роман Скакун⁶³, який є упорядником спогадів та мемуарних нарисів про митрополита⁶⁴, написаних Йосифом Гродським, схиляється до думки, що зустріч в Добромильському монастирі з Андреем Шептицьким, який на цей час був магістром новиків та заступником ігумена, для брата Йосифа була «доленосною»⁶⁵. Так чи інакше його матеріальні збереження дають чималий обсяг інформації про стан митрополита Андрея Шептицького протягом останніх років його життя.

Отож, повертаючись до спогадів Йосифа Гродського, варто зазначити їх структуру, а також інтонаційну конструкцію, згідно якої вони представлені сьогодні. Власне, праця містить шість мемуарних нарисів, що безпосередньо стосуються життя та діяльності митрополита Андрея, а саме: «Наш ли еси или

---

⁶² Йосиф (Іван) Гродський – український чернець-василіянин, секретар митрополита Андрея Шептицького, економ Святоюрського палацу у Львові і касир митрополичих маєтностей, письменник, автор спогадів про митрополита; перша опублікована праця “Положене русинів в Боснії”

⁶³ Роман Скакун – науковий редактор видавничого відділу Українського католицького університету, працівник кафедри церковної історії, з 2018 — заступник директора Інституту історії Церкви УКУ

⁶⁴ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади / Роман Скакун. – Львів: Видавництво УКУ, 2020. – 316 с.

⁶⁵ Там само. С. 7

от супостат наших?», написаний у Львові в кінці 1933 р., «Відвідини Америки митрополитом Андреем Шептицьким у 1910 році», написаний у Львові 1918 року, «З часів московського наїзду», написаний у вересні 1914 року, «Відвідини нез'єдинених архієреїв у митрополита Андрея», написаний у жовтні 1922 р. в Маунт-Кармелі в США, «Нездійснені мрії (з другого воєнного лихоліття)», написаний у вересні 1925 р., а також «Суфраганські клопоти» – нарис, який вміщує одразу кілька розділів, написаних в період з березня 1934-го по квітень 1935 р.⁶⁶

Спогади вміщують у собі низку важливих тематичних блоків: його взаємовідносини із станіславським єпископом Григорієм Хомишиним⁶⁷ чи єпископом Іваном Бучком⁶⁸, закордонні подорожі митрополита, зокрема його поїздки до Америки, період ув'язнення владики та низку інших важливих етапів його життя. Однак, попри історію конфліктів та плідну діяльність владики Андрея в процесі систематичного мандрівного способу життя, найбільш цінною інформацією, у процесі цього дослідження, виступатимуть спогади, які досить ґрунтовно й скрупульозно змальовують здоров'я митрополита Андрея протягом його останнього життєвого етапу. Йдеться про такі мемуарні нариси як «Нездійснені мрії (з другого воєнного лихоліття)», а також «Суфраганські клопоти».

У процесі розгортання Першої світової війни, зокрема під час Галицької битви 1914 року, Російська імперія, отримавши певні фронтові переваги, встановлює окупаційний режим на території Львова, а також більшої частини Галичини. Згідно з політикою так званого Галицько-Буковинського генерал-губернаторства – політичної одиниці, створеної російською окупаційною владою, відбувається цілеспрямована ліквідація будь-яких

---

⁶⁶ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади / Роман Скакун. – Львів: Видавництво УКУ, 2020. – С. 66-69

⁶⁷ Григорій Хомишин (1867 - 1945) – єпископ греко-католицької церкви; з 1904 року — єпископ Станіславівський.

⁶⁸ Іван Бучко (1891- 1974) – церковний і громадський діяч, архієпископ Української греко-католицької церкви.

українських проявів релігійного, культурного чи політичного життя населення, яке проживало на цих територіях. Окрім закриття українських шкіл та освітніх осередків, заборону українських періодичних видань та громадських організацій, також відбувалися масові депортації української інтелігенції, серед якої активно фігурував і галицький митрополит Андрей Шептицький. Уже 15 вересня 1914 року митрополит змушений перебувати під домашнім арештом, а за деякий час його відправляють вглиб Російської Імперії.⁶⁹ Варто зазначити, що навіть у процесі розгортання таких зовнішньо-політичних обставин, брат-василіянин Йосиф Гродський фігурує як суттєво важлива персона у житті владики Андрея, перебуваючи поряд з митрополитом.

Після проголошення Тимчасовим урядом Росії маніфесту про повноцінну амністію усіх релігійних і політичних в'язнів, Андрей Шептицький одразу відправляється у Петроград для вирішення церковних питань, які стосувалися поширення унії на теренах колишньої Російської імперії, що була повалена в часі Лютневої революції 1917 року. Згідно з спогадами Кирила Королевського, стає відомо про нагальне бажання митрополита повернутися до Галичини, однак фізичний стан безпосередньо вплинув на подальші плани владики Андрея: «...Проте чотири тижні хворів на запалення легень, його життя було навіть у загрозі.»⁷⁰, Власне, пневмонія уже вдруге дає ускладнення на загальний стан здоров'я митрополита, зокрема на функціонування внутрішніх органів. Відтак Андрей Шептицький мав намір вирушити до Риму для вирішення питань, які спровокувала Перша світова війна. Не викликає жодних сумнівів, що митрополит планував здійснити цю поїздку фактично одразу після свого одужання, оскільки власне здоров'я займало далеко не первинну ланку у його житті, у порівнянні з громадськими проблемами. Проте, перешкодою таких

---

⁶⁹ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади / Роман Скакун. – Львів: Видавництво УКУ, 2020. – С. 15

⁷⁰ Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944). Львів: Вид-во «Свічадо» 2015. – С. 184

намірень владики стали досить неочікувані труднощі, пов'язані з отриманням паспорта, необхідного для перетину кордону.

Отже, з моменту проголошення російським Тимчасовим урядом амністії щодо релігійних і політичних в'язнів, митрополит А. Шептицький, не дивлячись на фізично ослаблений стан організму, зокрема зважаючи на запалення легень, яке, за спогадами Кирила Королевського, прогресувало протягом місяця, фактично одразу повертається до різноманітних проектів націлених на реалізацію його пастирсько-меценатської діяльності, яку довелося відтермінувати через нестабільні зовнішні обставини.

Упродовж наступних років митрополит досить активно займався питаннями, що безпосередньо стосувалися ситуації в тогочасному окупованому Галицькому краї, особливо делікатну увагу приділяючи опіці наймолодших – дітей-сиріт, які чи не найбільше потребували підтримки в часі загострення світової ситуації, насамперед у післявоєнний період, який лише актуалізував низку тогочасних суспільних проблем. Варто зазначити, що фактично одразу після свого ув'язнення, митрополит Андрей намагається залучитися міжнародною підтримкою для виконання поставлених перед собою місійних завдань. Йосиф Гродський у нарисі «Відвідини Америки митрополитом Андреем у 1910 році» пише: «Сама гадка, що буде дана йому змога відвідати свою паству, яку гірка доля кинула в заморські краї, неначе розширяла його багате в любов серце. Він був рад принести усім потіху та духовну поміч.»⁷¹

Очевидно, що така проактивна діяльність владики Андрея зумовлювала численні суспільно-політичні зрушення, сприяючи масштабуванню суспільного добробуту, але водночас впливала на загальне ослаблення фізичного самопочуття митрополита, що надалі нестиме за собою відповідні наслідки. Після тривалого перебування Андрея Шептицького у Львові та вирішення численних локальних питань, в листопаді 1920 р., митрополит вирушає до

---

⁷¹ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади / Роман Скакун. – Львів: Видавництво УКУ, 2020. – С. 115

Відня, а уже в грудні того ж року відправляється до апостольської столиці – Риму, де перебуває близько трьох місяців і вдається до вирішення вагомих питань, а саме – йому вдається отримати «сто тисяч лір»⁷² на потреби дітей-сиріт у Галичині. Важливо наголосити, що захист та опіка молодого зростаючого покоління, що є рушієм і майбутнім для будь-якої нації, відіграла важливу роль у діяльності митрополита, до якої він докладав чимало зусиль та фінансів.

Хоча Йосиф Гродський не супроводжував митрополита у часі його поїздок до Відня та Риму, однак численні відомості про стан справ владики та його фізичне самопочуття, брат-васильянин отримував згідно з епістол, що надходили від митрополита протягом листопада 1920 - січня 1921 рр.. Завдяки цьому листуванню можна дізнатися про досить завантажений графік владики Андрея у цей час. Важливим документом виступатиме епістола датована 31 січня 1921 року, написана в апостольській столиці, де митрополит Андрей згадує про своє самопочуття, а разом з цим просить відповідної допомоги у Йосифа Гродського: «Я від якогось часу на ногу слабкий, мушу еще кілька днів лежати, але вже значно ліпше. Будь доб- рий, приготуйся, поїдемо разом до А[мерики]. Коли, то еще напишу. Тоді будь добрий мені привезти шкіряні штани, вони на ногу служать за добрий бандаж...»⁷³ Попри те, що про свої локальні недуги митрополит Андрей відкрито згадує у листуванні уже в 1920-тих роках, можна зазначити, що саме 1917 р., коли митрополит повертається до Львова із заслання, стає відліковою точкою погіршення його здоров'я. На численних фотокартках датованих 1917 роком, простежуємо наявність тростини⁷⁴ у митрополита, яка уже на той час слугувала опорою для фізичного пересування. Також інформацію про наявні зовнішні ознаки, що безпосередньо вказували на погіршення стану А. Шептицького, знаходимо у

⁷² Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади / Роман Скакун. – Львів: Видавництво УКУ, 2020. – С. 21

⁷³ Там само. С. 24

⁷⁴ Тростина — тонка довга палиця, ортопедичний інструмент, створений для додаткової опори при ходьбі.

спогадах⁷⁵ капелана УГКЦ, і сучасника життя митрополита – Василя Лаби: «Митрополит Андрей повернувся до Львова дня 10 вересня 1917 р. Він підупав на здоров'я, помітно постарівся, але душею залишався бодрий і юний...»⁷⁶

Варто взяти до уваги, що з часу проголошення Андрея Шептицького на посаду галицького митрополита, йому доводилося опікуватися не лише церковно-духовними питаннями, але безпосередньо політично-економічною сферою. Владика, розуміючи критичну післявоєнну ситуацію у Галицькому краї, намагається залучитися міжнародною підтримкою, вдаючись до перманентних місійних поїздок. Фактично протягом 8-ми місяців Андрей Шептицький перебуває у країнах Європи з метою збору коштів та популяризації ситуації на теренах України. Брат Йосиф Гродський, відтворюючи закордонні візити митрополита у своїх спогадах, пише так: «Се була важка праця, бо бували дні в котрих митрополит виголошував по п'ять конференцій...при тих щоденних працях митрополит так був умучений, що коли на нього гляділося, приходила гадка: “Коли сьому чоловікови пускатися поза море на працю? Йому би вернути домів та відпочити”»⁷⁷ Однак будь-яка ідея та прагнення бути корисним для тих, хто є нужденним, завжди потребує посвяти та ретельності у її найменших проявах. Саме тому повсякденний вклад галицького митрополита у місійну діяльність здійснювався коштом пожертви власних ресурсів, фінансів та, беззаперечно, емоційним і фізичним здоров'я.

У жовтні 1921 року, митрополит разом з братом Гродським продовжує реалізовувати свою закордонну місію, вирушаючи до США. Саме в цей час Йосиф Гродський наголошує у своїх мемуарних нарисах про погіршення самопочуття владики, зокрема вказуючи на загострення кістково-м'язової системи організму, що безпосередньо впливала на погіршення функціонування

---

⁷⁵ Митрополит Андрей Шептицький. Його життя і заслуги / о. Василь Лаба; [відп. ред. Б. Трояновський]. – Люблин: Свічадо, 1990.

⁷⁶ Там само. С. 54

⁷⁷ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади / Роман Скакун. – Львів: Видавництво УКУ, 2020. – С. 190

однієї ноги.⁷⁸ Однак, варто зазначити, що фізичні проблеми, що стосуються активності цієї кінцівки розпочалися ще у 1911, коли митрополит хворів на гарячку, про що дізнаємося в процесі дослідження медичної джерельної бази: «...Зміна окладів ноги, змивання, компреси...»⁷⁹, або ж обстеження і висновки лікаря в процесі захворювання: «...нога ліпша...»⁸⁰

Втім, навіть попри прояви таких симптомів організму, митрополит не вдається ані до відпочинку, ані до доручення своїх завдань соратникам чи помічникам. Перебуваючи в США, владика Андрей проводить більшу частину своєї праці саме у дорозі: «...справа вимагала, що часто в Ньюйорку мусів де з ким бачитися, а часом навіть у різних сторонах міста, тож приходилося йому бути тут і там, а на його сили се було замного.»⁸¹ Водночас митрополит доволі часто забував про нагальні базові потреби, які були необхідними для звичного функціонування організму людини. Йосиф Гродський у своїх спогадах неодноразово наголошує на вкрай байдужому ставленні владики до своїх власних потреб, зокрема в часі закордонних поїздок: «...певно, що много разів був без обіда, а ще більше без вечері. А про снідання вже й не говорити...він жив тільки тим, що хтось із священників чи з людей дав йому на Службу Божу.»⁸² Як результат, в процесі такого мандрівного способу життя, Андрей Шептицький чергово хворіє на інфлюенцу⁸³, що безпосередньо впливає на тогочасні плани владики, зокрема на неможливість проведення реколекційних днів для сестер у Філядельфії, а згодом і відтермінування лекційних днів серед духовенства. Підтвердженням цього слугуватимуть архівні матеріали, а саме медичні показники д-ра Мар'яна Панчишина⁸⁴ щодо стану здоров'я

⁷⁸ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади / Роман Скакун. – Львів: Видавництво УКУ, 2020. – С. 195

⁷⁹ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 6, арк. 13

⁸⁰ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 6, арк. 12

⁸¹ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади / Роман Скакун. – Львів: Видавництво УКУ, 2020. – С. 198

⁸² Там само. С. 198

⁸³ Інфлюенца – грип.

⁸⁴ Мар'ян Панчишин (1882 - 1943) – український лікар, громадський діяч та голова Українського лікарського товариства. Був особистим лікарем митрополита Андрея Шептицького.

митрополита, датовані 1928 р.: «...У Його Екс. О. Митрополита видно грипа. Тому прошу щоби: І/ Іх Екс. Положилися і безумовно лежили в ліжку...проти кашлю приписую каплі 3 рази денно по 15 капок перед їдою...»⁸⁵

Надалі фізичний стан Андрея Шептицького починає поступово погіршуватися. У жовтні 1922 року, коли митрополит прибуває до Чикаго, то стикається з черговими фізичними клопотами: «Прийшло зараження крові. В одній годині горячка піднеслася на 105° і одну п'яту (Фаренгайта), а се вже найвище, що чоловік може перенести, – здається, на наш термометер є 42°».⁸⁶ Варто наголосити, що захворювання дало ускладнення на праву руку митрополита, яка, за словами Й. Гродського, «була спаралізована»⁸⁷ Власне, підтвердженням такої інформації виступатиме епістолярна джерельна база, написана дітьми-сиротами до “Таточка” в період з 15 грудня 1920 р. – по грудень 1936 р. Зокрема у листі датованому груднем 1933 р., написаному дітьми, що перебували у сиротинці с. Словіта, можна простежити тяглість та прогресування хвороби владики: «Таточко такі хорі і Самі підписалися. Мати Префекта казала нам, що Таточко пишуть лівою рукою, бо права дуже Таточка болить»⁸⁸, або ж у листі написаному Стефою із Словіти в грудні 1936 р.: «Всі товаришки і я дуже просимо, щоби Таточко до нас написали. Але, правда, Татуся болить рука, тож прошу подиктувати комусь, а ми будемо дуже цим тішитися».⁸⁹ Варто зазначити, що сам митрополит Андрей при зустрічі з бр. Гродським описує свій тогочасний стан так: «Я вже був одною ногою на другім світі»⁹⁰ На основі цього матеріалу можна зробити висновок, що навіть після інфекційного захворювання та локальних ускладнень організму, митрополит і надалі

---

⁸⁵ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 6, арк. 32.

⁸⁶ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади / Роман Скакун. – Львів: Видавництво УКУ, 2020. – С. 202

⁸⁷ Там само. С. 203

⁸⁸ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 398, арк. 379-380.

⁸⁹ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 398, арк. 326-327.

⁹⁰ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади / Роман Скакун. – Львів: Видавництво УКУ, 2020. – С. 203

перебуває в активному місіонерському ритмі, фокусуючи увагу виключно на потребах свого народу, зокрема на потребах дітей-сиріт.

Ще однією відліковою точкою для дослідження модифікації здоров'я митрополита Андрея є період його в'їзду до Львова, у процесі якого владика повернувся абсолютно непрацездатним. Знаходячись у познанському шпиталі боніфратрів, що розташований на території Польщі, митрополит перебував у край несприятливому фізичному становищі, що було зумовлене підняттям високої температури тіла, яка протягом кількох днів сягала 40°C. Крім цього, згідно з лікарськими рекомендаціями Андрею Шептицькому було заборонено споживати будь-який харч та призначено ліжковий режим, оскільки цього разу фізично пересуватися владика не міг. Власне, тут можна зазначити безпосередній вплив ранніх захворювань митрополита на видозміну його фізичного стану, зокрема варто згадати про скарлатину, яка зі свого боку дала ускладнення на опорно-рухову систему організму, що у результаті призвело до паралічу.

Отож, можна зробити висновок, що період закордонних місійних візитів у Європу та США виявився по-особливому виснажливим для первинно ослабленого тіла владики Андрея. Проте, незважаючи на загострення кістково-м'язової системи, а відтак локального погіршення функціонування організму, Андрей Шептицький продовжує вести проповідницьку та реколекційну діяльність, провадить літургійні заходи, вдається до взаємодії з політичними діячами, зрештою модерує зовнішніми процесами, які не припинили розвиток в повоєнний час, лише завдяки вкладу та реалізації галицького митрополита.

1.4 Обмежена дієздатність на схилі віку

Так і не закінчивши свою місійну подорож, митрополит Андрей повертається в Україну в «лихим стані здоров'я»⁹¹, що стимулює тогочасне духовенство розпочати пошуки суфрагана для допомоги у щоденних клопотах та пастирських справах недужого владики. У архівних документах, що містять інформацію про фізичний стан о. Андрея, фігурує лист церковного діяча та богослова Олександра Бачинського, що виступає підтвердженням вище зазначеної тези: «Наш митрополит Андрей Шептицький серйозно страждає на праву руку та ногу. Не дивлячись на архієпархію, він задоволений усіма службами, яким він піддає своє фізичне здоров'я серйозній небезпеці...З цієї причини все духовенство нашої архієпархії, без відома митрополита, звернулися до Вашої Святості дуже терміново з проханням призначити Климентія Шептицького [помічником]...»⁹²

Варто наголосити, що, починаючи з 1930-тих років, здоров'я Андрея Шептицького стрімко погіршується: «...Вже четвертий рік, як митрополит є калікою, – він, так би сказати, без ніг, бо вони є хіба тому, щоб справляти гіркі болі. Він без правої руки (вона нечинна), а ліва від часу до часу також послуху відмовляє, – його життя гейби на хресті»⁹³ Український редактор і публіцист Микола Француженко-Вірний у своїй праці «Великі митрополити України»⁹⁴ подає власний висновок щодо прогресування хвороби Андрея Шептицького: «Скарлатина дала ускладнення. Почалося запалення суглобів, від якого графові не вдалося вилікуватися. На початку 1930-х ці ускладнення назавжди прикували вже митрополита до інвалідного крісла»⁹⁵

---

⁹¹ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади / Роман Скакун. – Львів: Видавництво УКУ, 2020. – С. 213

⁹² ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 6, арк. 69

⁹³ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади / Роман Скакун. – Львів: Видавництво УКУ, 2020. – С. 234

⁹⁴ Француженко-Вірний, Микола 1923-2007. Великі митрополити України / Микола Француженко-Вірний. - Київ: Смолоскип, 2013. – С. 154

⁹⁵ Там само. С. 72

Ще одним важливим спогадом для більш комплексного розуміння модифікації фізичного стану владики Андрея слугуватиме праця українського лікаря та історика медицини Пундій Павла «Лікар-патріот: про Ярослава Гинилевича», у якій дослідник намагається проаналізувати медичну діяльність особистого лікаря Андрея Шептицького та його брата о.Климентія – Ярослава Гинилевича. Дослідник зазначає, що взаємодія лікаря Гинилевича з митрополитом Андреем виявилася «найважливішим епізодом» у його медичній праці, оскільки лікування відбувалося у складний воєнний період, коли не було відповідних умов для ретельної лікарської роботи, зокрема пошуку відповідних медикаментів. У своїй праці Павло Пундій зазначає: «ціла відповідальність за життя Великого Митрополита спочивала на д-ві Я. Гинилевичу. Митрополит захворів тоді на запалення легенів, внаслідок чого наступило велике ослаблення серця і поважний занепад сил аж до втрати свідомости. Після щасливого видужання...прийшло гостре запалення суглобів.»⁹⁶ Саме тому можна зробити висновок, що 1930-ті роки були черговою відліковою точкою щодо видозміни, а саме погіршення здоров'я владики, про що свідчать вищеперечислені матеріали.

Однак для того, щоб більш детально зрозуміти перебіг фізичних процесів недуги митрополита протягом останніх років його життя, варто взяти до уваги спробу діагнозу хвороби Андрея Шептицького, яку намагався з'ясувати доктор медицини та лікар-терапевт Богдан Гординський.⁹⁷ 11 серпня 1990 року у львівському часописі «За вільну Україну» дослідник публікує «Спогад про велику людину», де намагається проаналізувати здоров'я митрополита, який, згідно з його словами, «хворів на ревматичний артритизм»⁹⁸, зумовлений емфіземою. У своїй статті дослідник зазначає: «...перші прояви [хвороби] прояви почалися в легенях і суглобах...студіюючи перебіг хвороби

---

⁹⁶ Пундій П. Лікар-патріот: [про Ярослава Гинилевича] / Павло Пундій // Лікарський збірник / П. Пундій. – [Львів]: [НТШ], 2002. – Ч. 2: Біографії. Некрологи. – С. 409

⁹⁷ Гординський В. Ретроспективна спроба діагнозу хвороби митрополита Андрей Шептицького (1865-1944) / Володимир Гординський, Богдан Гординський // Лікарський вісник. – 1992. – С. 35-36

⁹⁸ Там само. С. 35

Митрополита, можна ретроспективно ствердити, що в нього через природжену недостатчу АІАТ розвинулася емфіземна, хронічна і обструктивна хвороба легенів, яка одночасно заатакувала печінку, суглоби і вкінці серце».⁹⁹ Хоча згідно із науковими висновками Б. Гординського, хвороба, що сприяла суттєвому послабленню фізичного стану митрополита в 1939 році, беззаперечно не могла гарантувати йому можливості прожити навіть півтора року. Однак відомо, що життя митрополита тривало аж до 1944 р., тобто на 4 роки роки більше, ніж зазначали науково-медичні припущення.

Водночас, треба зважати на той факт, що ретроперспективна спроба діагнозу хвороби митрополита професором Б. Гординським є лише однією версією, яка беззаперечно має право на існування та увагу дослідників, проте не являється вичерпним та остаточним висновком в ході аналізу фізичного стану владики Андрея: «Ми можемо тільки творити теорії про боротьбу духа Митрополита з його хворобою, але якби за його життя ми мали те знання і ті технологічні засоби, що їх маємо сьогодні, ми б могли бодай частинно вглянути в таємниці духовної структури блаженної людини...»¹⁰⁰

У процесі дослідження архівних неопублікованих джерел, стає відомо, що уже з 1932 р. митрополит отримує дозвіл від Святої Конгрегації у Римі відправляти Службу Божу сидячи¹⁰¹ у зв'язку із погіршенням здоров'я, а саме через прогресуючий ревматизм ніг. У своєму пастирському посланні до духовенства та молоді, написаному 18 грудня 1934 році, митрополит частково ділиться своїми тілесними недугами: «Від літ не можу на ноги стати, правою рукою не володію, а лівої часто не можу вживати. Не нарікаю...але недуга не дає мені працювати так, якби я хотів і як я повинен. Вам щирим серцем дякую за

---

⁹⁹ Гординський В. Ретроспективна спроба діагнози хвороби митрополита Андрей Шептицького (1865-1944) / Володимир Гординський, Богдан Гординський // Лікарський вісник. – 1992. – С. 35

¹⁰⁰ Там само. С. 36

¹⁰¹ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 3, спр. 6, арк. 1–3.

Вашу зичливість і терпеливість, із якою зносите недопомагання моєї праці».¹⁰² Відомо, що в 1935 р. Митрополит Андрей також здавав тест на харкотиння та палички коха, який в кінцевому результаті виявився негативним¹⁰³. Власне, ця інформація чергово свідчить про загострення самопочуття та відповідних фізичних проявів організму митрополита.

Додаткова інформація, що безпосередньо стосується фізичного самопочуття митрополита, фігурує у листуванні дітей-сиріт до А. Шептицького. Наприклад, в епістолі, написаній Нусею із львівського сиротинця, в квітні 1934 року, знаходиться інформація, що владика Андрей фактично не ділився загальною інформацією про стан свого здоров'я з наймолодшими, що було доволі притаманно для митрополита, зокрема беручи до уваги пастирське послання «До недужих», де він наголошує на стоїчному сприйнятті будь-яких тілесних випробувань: «Най Ісус, котрий позавчора воскресне і встане живий з гробу, допоможе і нашому Найдорожчому Таточкові встати на ті бідні хворі ноги. Ми все так молимося за них. А чи Таточкові вже трошки легше?»¹⁰⁴

Аналізуючи одностороннє листування, можна простежити наскільки важливою для дітей-сиріт була фізична присутність владики Андрея. У своїх посланнях вони неодноразово висловлювали прохання про візит митрополита у сиротинці та про живу комунікацію, чого, власне, не вистачало юному зростаючому поколінню. Однак явні труднощі щодо фізичного пересування та ослабленого організму о. Андрея не давали йому можливості повноцінно виконувати пастирську діяльність, а саме опіку над численними сиротинцями, про що зокрема згадує Андрей Шептицький у своєму пастирському посланні до духовенства та вірних, написаному 22 грудня 1938 року у Львові: «Передовсім дякую монахам і монахиням та їх вихованцям і вихованицям у монастирях,

---

¹⁰² Пастирське послання митрополита Митрополита Андрея *До духовенства та молоді з подякою за привітання на День святого Андрея*// Пастирські послання 1918-1939 / Андрей Шептицький.– Львів: Артос, 2009. Том II. – С. 235

¹⁰³ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 6, арк. 46.

¹⁰⁴ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 398, арк. 250-251.

захистах і школах, що їх утримують монастирі. Моя недуга не дозволяє мені в тих монастирях бувати, і через те я неначе віддалений від них більше, ніж давно...»¹⁰⁵

Власне, завершальним етапом у процесі аналізу фізичної видозміни та стану тілесного здоров'я галицького митрополита Андрея Шептицького виступатиме 1944 рік, що виявився вкрай трагічним для українського народу, а для владики Андрея останнім роком життя. Важливо зазначити, що хвороба прогресувала, погіршуючи функціонування не лише ніг, але й інших тілесних органів владики. У цей час був скликаний консиліум, який згідно із спогадами єпископа Йосифа Сліпого¹⁰⁶ «ствердив поважний стан [владики] і отець Климентій дав рано Митрополитові Маслосвятіє»¹⁰⁷, яке, за спогадами Кирила Королевського, Андрей Шептицький приймав уже не вперше.

Власне, у своїй праці К. Королевський зазначає: «30 жовтня черговий лікар підтвердив, що вночі сталася якась неймовірна річ: йому здалося, що пульс хворого раптом зовсім перестав битися, і все скінчилося. Такий стан тривав, певно, пів години, а потім враз почулося ритмічніше серцебиття».¹⁰⁸ Однак, аналізуючи джерельну базу, можна зробити висновок, що найближче оточення та соратники митрополита Андрея, котрі безпосередньо перебували поряд з ним в останні дні життя, цілком усвідомлювали критичний стан владики і ймовірно розуміли чого очікувати у подальші дні. Павло Сениця, який був одним із тогочасних очевидців останніх днів владики, у своїй праці «Останні дні життя, смерть і похорон Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького»¹⁰⁹ пише:

---

¹⁰⁵ Пастирське послання митрополита Митрополита Андрея *До духовенства та вірних із подякою за побажання на День святого Андрея*// Пастирські послання 1918-1939 / Андрей Шептицький.– Львів: Артос, 2009. Том II. – С. 438-441

¹⁰⁶ Сліпий Й. Спомини / Йосиф Сліпий; за ред. Івана Дацька, Марії Горячої; Український католицький університет, Інститут святого Климента Папи, Інститут екуменічних студій. – Львів; Рим: Видавництво УКУ, 2014. – С. 607

¹⁰⁷ Там само. С. 150

¹⁰⁸ Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944). Львів: Вид-во «Свічадо» 2020. – С. 44

¹⁰⁹ Сениця П. Останні дні життя, смерть і похорон Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького / Павло Сениця // Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928-1929-1944 / зібрав і упоряд. Павло Сениця; – Торонто; Чикаго, 1983. – Ч. 3. – С. 302-310

«Митрополит помер раптово о 13 год. 45 хв. 1-го листопада 1944 року, у хвилину, коли цього найменше очікували. Всі сиділи спокійно при столі в гостинці. В його кімнаті не було нікого лише слуга Гавриляк, який прибіг сповістити, що митрополит помер...»¹¹⁰

Тут варто зазначити, що фактично до останніх місяців свого життя митрополит залишався в доволі активній діяльності, наскільки це було можливо у його тогочасному фізичному стані. До 1944 року владика Андрей продовжує писати свої пастирські послання, опікуватися церковними справами, продовжувати управління Львівською архієпархією та численими соціально-політичними питаннями, що потребували нагальної уваги зважаючи на воєнний час. У цей період, митрополит намагався служити своєму народу уже не фізичною присутністю, проте надалі інтелектуальними, фінансовими та духовними можливостями.

Отож, можна зробити висновок, що Андрей Шептицький в часі своїх численних недуг намагався не залишати надій, сил та первинного прагнення виконувати свою місійну діяльність, яка полягала в пастирській опіці, а саме в можливості бути корисним та помічним для свого народу, незважаючи на ті перманентні труднощі, які припідносило йому земне життя. Як зазначає у своїй праці Павло Сениця: «Склалося враження, що митрополит не хотів уже жити, що він склав містерійний договір з Богом, щоб вдатися до нього, а там заступатися за справи, які були йому дорогі. Бо ж ще під час недуги він довго керував й цікавився всіма справами...»¹¹¹ Власне, можна ствердно сказати, що його душевна недуга була значно сильнішою, ніж фізична. Безсумнівним є той факт, що галицький митрополит Андрей Шептицький був свідомий свого покликання, а водночас, переживаючи тілесні клопоти чи не найкраще розумів становище свого народу, зокрема недужих та людей з особливими потребами.

---

¹¹⁰ Сениця П. Останні дні життя, смерть і похорон Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького / Павло Сениця // Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928-1929-1944 / зібрав і упоряд. Павло Сениця; – Торонто; Чікаго, 1983. – Ч. 3. – С.302-310

¹¹¹ Так само. С. 302

РОЗДІЛ II

Опіка митрополита Андрея над громадським здоров'ям

2.1 Пастирські послання про цінність людського здоров'я

Варто зазначити, що починаючи з 1914 року і фактично аж до часу своєї смерті, митрополит Андрей Шептицький був залучений у більшість соціально-політичних справ, що активно поширювалися в часі воєнного стану, особливо у післявоєнний період. Попри те, що владика ретельно опікувався кліром, сприяючи формаційному процесу греко-католицького духовенства, він вплинув і на функціонування численних зовнішніх напрямів розвитку як суспільно-культурного, так і економічного-політичного життя населення.

Власне, у цей час, Андрей Шептицький провадить багатогранну місіонерську діяльність: сприяє розвитку лікарень, зокрема відкриттю Народної Лічниці, шкіл, університетів, львівської семінарії; власним коштом забезпечує персональні стипендії для студентів, підтримує молодих українських митців, опікується дітьми-сиротами, сприяє розвитку українського національного музею, а також переживає доволі складний період у взаєминах із світською інтелігенцією, вирішуючи численні церковні питання. Можна зробити висновок, що харитативна діяльність митрополита не обмежувалася ціленаправленою й чітко визначеною робочою ділянкою, а радше навпаки – сягала різноманітних життєвих сфер, які перманентно потребували ретельної праці проактивного населення.

Саме тому, частково проаналізувавши модифікацію фізичного стану Андрея Шептицького, необхідно перейти до аналізу опіки митрополита над недужими та людьми з особливими потребами. Спершу важливо зазначити, що внутрішнє бажання опікуватися духовним та фізичним здоров'ям свого народу формувалося у митрополита Андрея ще з ранніх років його життя: «Пам'ятаю, як у той час Ромцьо ходив щоденно по кілька разів до бідного, недужого колеги

й не лише журився, але й переймався його станом.»¹¹² У зв'язку з тим, що в родині Андрея Шептицького траплялися досить часті випадки захворювань, зокрема серед його молодших братів, простежуємо вкрай активне залучення юного Романа у процес підтримки та співпереживання рідним. У мемуарних нарисах графині Софії Фредро дізнаємося про перебування Романа поряд з братом Станіславом в часі його захворювання на запалення суглобів: «Роман був у мене один день, а відтак вернувся до Відня, де вже залишився з батьком у хворого брата аж до кінця його реконвалесценції...»¹¹³

Також слід зазначити, що родинне середовище Андрея Шептицького мало суттєвий вплив на його формаційний процес. Зокрема, аналізуючи взаємини між Андреем Шептицьким та Софією Фредро, можна простежити засадничі якості, що проявляються у взаємопідтримці, повазі та толерантності у відносинах з людьми, а також ретельній турботі про нужденних і потребуючих. Власне, вищеперечислені характерні риси сприяли формуванню відповідної мисленнєвої парадигми та формуванню світосприйняття митрополита Андрея Шептицького.

Як зазначає Кирило Королевський: «Двома його основними напрямками роботи були пастирські поїздки і пастирські листи»¹¹⁴. Саме тому важливим джерельним документом у процесі дослідження цього питання виступатиме пастирське послання владики Андрея до недужих¹¹⁵, написане 1 березня 1934 року, у Львові. Слід зазначити, що в цей період здоров'я митрополита значно погіршилося, через ускладнення опорно-рухової системи організму і цілковито обмежило його у вільному фізичному пересуванні. Згідно з цим, владику Андрей був прикутий до інвалідного візка, про що дізнаємося уже з перших рядків його послання: «Не маю спромоги стати на ноги і прикований до

---

¹¹² Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994. – С. 27

¹¹³ Там само. С. 77

¹¹⁴ Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944). Львів: Вид-во «Свічадо» 2015. – С. 91

¹¹⁵ Пастирське послання митрополита Митрополита Андрея *До недужих* // Пастирські послання 1918-1939 / Андрей Шептицький. – Львів: Артос, 2009. Том II. – С. 123-131

крісла та в неспромозі Вас відвідати...»¹¹⁶ Очевидно, що перебуваючи у такому фізично обмеженому стані, зумовленому ревматичним поліартритом, що згідно з медичними показниками, супроводжується сильним фізичним болем, Андрей Шептицький чи не найкраще розумів становище людей до яких безпосередньо звертався у своєму пастирському посланні.

Одним із визначальних принципів митрополита у цьому листі до народу є принцип віри в Євангелію, який передбачає сприйняття будь-якої тілесної недуги лише як проміжний та необхідний етап, що веде людей до Бога. У своєму посланні владика Андрей вдається до вичерпного аналізу того, чим є хвороба для людини та чому іноді доводиться проходити такі карколомні етапи у своєму житті: «...працуйте над тим, помоліться, а переконайтеся, що можна не тільки тішитися серед терпінь, але можна тішитися самими терпіннями так, що причиною радості будуть самі терпіння.»¹¹⁷ Іншими словами, А. Шептицький намагався відкрити розуміння перспективи вічності, у чому і полягав основний чинник підбадьорення.

Андрей Шептицький сприймає фізичні недуги крізь призму вчення католицької євангельської віри. Саме тому у цьому посланні він намагається донести людям їхню християнську місію у часі переживання цих недуг, що на перший погляд може сягати синкретичного тлумачення. Згідно зі словами митрополита: «Недуга тіла вертає здоров'я душі.»¹¹⁸ Відповідно у такий спосіб людина має унікальну можливість поширювати Божу благодать та сприяти наверненню інших: «...щоби своїми терпіннями разом з розп'ятим Ісусом Христом спасати людей.»¹¹⁹ Важливо зазначити, що життя митрополита було наявним прикладом проживання тілесних недуг в особливий спосіб. Як зазначає доктор медицини Богдан Гординський: «...для Митрополита віра і християнська

---

¹¹⁶ Пастирське послання митрополита Митрополита Андрея *До недужих* // Пастирські послання 1918-1939 / Андрей Шептицький. – Львів: Артос, 2009. Том II. – С. 123

¹¹⁷ Там само. С. 125

¹¹⁸ Там само. С. 126

¹¹⁹ Там само. С. 130

філософія були чинником, які в'язали його з вічністю. Великі болі він зносив без нарікань так, як би вони були частиною його духовного життя...Людина, яка все, що мала, віддала бідним людям і останками сил піддержувала людей на дусі, надала своїй Церкві такого одуховлення, що вона змогла перетривати найжорстокіші переслідування...цей духовний стан допоміг Митрополитові поборювати його хворобу».¹²⁰ Можемо зробити висновок, що пастирське послання владики до недужих містить в собі не лише дидактичний характер чи чергові слова підбадьорення, а водночас чітке розуміння вкрай складного становища цих людей та стале прагнення співпереживати разом із своїм народом.

Не менш важливим джерелом для комплексного розуміння цінності людського здоров'я для владики Андрея виступатиме його пастирське послання до вірних Станиславівської єпархії «Здоров'я тіла»¹²¹, написане 1899 року. Цей лист дає нагоду простежити ще один погляд митрополита на розуміння людських недуг, зокрема фокусуючи увагу на ті процеси, що безпосередньо впливають на зародження різноманітних захворювань. Попри те, що митрополит намагається глянути на тілесні недуги крізь призму формування стійкості духу, він все ж таки застерігає вірних від будь-яких несприятливих дій, що містять виключно негативні наслідки на фізичне самопочуття людини: «Недуга, – хоч може вона бути й допустом Божим, – то заєдно є вона перешкодою у виконванні обов'язків. Хоч терпеливо знесена, може бути й причиною заслуги, – то все таки частіше буває вона причиною гріху.»¹²²

Також у посланні простежується досить безкомпромісна позиція владики щодо морального чинника, який впливає на регуляцію людської поведінки і безпосередньо залежить від рішень, до яких щоденно вдається індивід. Згідно зі

---

¹²⁰ Гординський В. Ретроспективна спроба діагнозу хвороби митрополита Андрея Шептицького (1865-1944) / Володимир Гординський, Богдан Гординський // Лікарський вісник. – 1992. – С. 35

¹²¹ Пастирське послання Митрополита Андрея *Здоров'я тіла* // Документи і матеріали. Т. 1: Пастирські послання. 1899-1914 / Митрополит Андрей Шептицький. – Львів: Артос, 2007. – С. 4-5

¹²² Там само. – С. 4

словами митрополита: «нарід моральний, – фізично сильний, здоровий і тверезий...»¹²³ Андрей Шептицький закликає пам'ятати про цінність людського здоров'я, оскільки будь-які фізичні проблеми, спричинені моральною недбалістю, можуть стати наявною перешкодою для реалізації обов'язків та покликань індивіда: «Якщо любите своїх дітей і свій народ, якщо дбаєте про щастя і здоров'я – то жийте морально! Не убивайте себе самих, не убивайте своїх дітей, – не марнуйте (своєю неморальністю) основних, фізичних сил свого народу.»¹²⁴

---

¹²³ Пастирське послання Митрополита Андрея *Здоров'я тіла* // Документи і матеріали. Т. 1: Пастирські послання. 1899-1914 / Митрополит Андрей Шептицький. – Львів: Артос, 2007. – С. 5

¹²⁴ Там само. – С. 4

2.2 Опіка над недужими

«Хто на своєму становищі працює для добра народу, сповняючи свої обов'язки, той є ліпшим патріотом, ніж той, хто багато говорить, а мало робить»¹²⁵ – можна ствердно зазначити, що саме такого життєвого принципу дотримувався митрополит Андрей Шептицький у часі своєї плідної діяльності. Саме тому, аналізуючи діяльність владики, простежуємо різноманітні добродійні кроки, що безпосередньо впливали на формування особистості митрополита, а також добробуту та благополуччя власного народу.

Необхідно детальніше зупинитися на практичній взаємодії владики Андрея з народом. Першочергово варто взяти до уваги наймолодшу категорію суспільства – дітей, яких, як найменш захищену верству населення, митрополит ніколи не залишав поза межами своєї уваги, а радше навпаки, приділяв чи не найбільше часу та власного фізичного ресурсу на реалізацію потреб юного зростаючого покоління, будучи не лише духовним наставником, але і турботливим батьком, що піклується про своїх дітей.

Варто зазначити, що Андрей Шептицький долучався не лише до створення товариств та церковних харитативних організацій для опіки над наймолодшими, але також мав фінансовий вплив на функціонування медичної допомоги у численних сиротинцях. Підтвердженням цього виступатиме епістола, написана дітьми-сиротами у с. Якторів у листопаді 1926 р., у якій згадується: «Щиро люблячі нас наші Татусю! За ті гроші, що Ви нам дали, вчора наша любенькі Матусенька купила черевички і ще щось. Заплатили лікарям, що лікували хворих наших товаришок, і за лікарства заплатили, і ще купили лікарства.»¹²⁶ Ще одним досить цінним джерелом виступатиме лист, написаний хлопцем на ім'я Славко, 12 вересня 1936 р., що проживав у львівському сиротинці: «Ми, перебуваючи часто з Вами, Дорогенький Татку, бачили, що Ви

---

¹²⁵ Пастирські послання митрополита Андрея *Нам треба dbати о здоровлє тілесне. Нечистота і н'янство нищить здоровлє* // Пастирські послання 1899-1914 / Андрей Шептицький. – Львів: Артос, 2007. Том I. – С. 5–6.

¹²⁶ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 398, арк. 213-214

нас любите, бо як же ж інакше можна назвати це, як не батьківською любов'ю. А як я захорував, то хто ж як не Ви, зразу доручили вислати мене в гори. Ви ж урятували мені здоров'я, Ви ж вирвали мене у недуги.»¹²⁷

Додаткова інформація, на користь допомоги юному поколінню Андреем Шептицьким, знаходиться у неопублікованих архівних документах, де згадується прохання про матеріальну допомогу для дівчинки шкільного віку, яка хворіє на діабет та потребує відповідної фінансової допомоги. Важливо зазначити, що звернення було написане 18 січня 1927 р., а 28 березня того ж року формується чек¹²⁸ на необхідні медичні витрати, придбані за кошт Андрея Шептицького. Ще один тотожний випадок, що стосується аналогічного захворювання, простежуємо у хлопчика, учня 8 класу, який з березня 1926 р. хворіє на цукровий діабет. Зважаючи на дату написання листа-прохання, а саме 1930, можна простежити наявну причину в нагальній потребі отримання зазначеної кількості коштів: «...у цього пацієнта доза інсуліну становить 100 одиниць, що становить 3000 одиниць на місяць, а вартість зазначеної кількості інсуліну становить 180 злотих».¹²⁹ Оскільки серед архівних матеріалів, що безпосередньо стосуються фінансової складової не вдалося віднайти документального підтвердження надання Андреем Шептицьким коштів на лікування цього хлопця, можемо лише припускати, опираючись на тотожні джерельно-підкріплені випадки, що ця ситуація не залишилася поза увагою митрополита.

Відомо, що о. Андрей опікувався Медичною Громадою,¹³⁰ надавши їй дім у Підлютому із забезпеченням необхідного інвентаря для потреб санаторію. Галицький лікар та діяч УСС – Володимир Білосор у своїх спогадах про

---

¹²⁷ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 398, арк. 185-186

¹²⁸ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 6, арк. 27-28

¹²⁹ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 6, арк. 40-41

¹³⁰ Беч Л. З. Начерк історії Медичної Громади (1910-1925) / Л. З. Беч // 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади: [зб. статей]. – Львів, 1935. – С. 60

Олександра Барвінського¹³¹ зосереджує увагу на харитативній діяльності владики у часі масового поширення інфекційного захворювання – туберкульозу. В. Білзор завдячує саме Андрею Шептицькому за матеріальну допомогу у придбанні усіх необхідних засобів для щеплення людей, що проживали на території с. Синевідська Вижнього і Синевідська Нижнього. Також варто зазначити, що в часі Другої світової війни митрополит Андрей став патроном Українського Червоного Хреста – організації надання гуманітарної допомоги українському населенню, про діяльність якої зазначає у своїй праці¹³² голова Товариства – Тома Воробець: «У Львові при централі УЧХ була головна збірна станція колишніх полонених, де вони проходили основний здоровний огляд...Тяжко хворих спрямовували до шпиталів...»¹³³

Отже, можна ствердно зазначити, що добродійна діяльність Андрея Шептицького не обмежувалася ані віковими, ані етнічними, ані суспільними чи будь-якими іншими рамками. У цьому випадку Митрополит постає перед нами як унікальне втілення місіонера-провідника для українського народу який не покинувши його у найскрутніші життєві ситуації, а саме розгортання двох світової війн та окупаційних режимів, опікувався людьми, зважаючи на унікальність та цінність кожного.

---

¹³¹ Білзор В. Доктор Олександр Барвінський (посмертна згадка) / Володимир Білзор // Лікарський вісник. – 1958. – Рік V, ч. 9. – С. 24-26

¹³² Воробець Т. Український Червоний Хрест (нарис діяльності за Другої світової війни) / Тома Воробець // Матеріали до історії української медицини: збірник / ред. упорядник М. Семчишин. – Чикаго: Українське Лікарське Товариство Північної Америки. – Т. II. С. 117 - 132

¹³³ Там само. С. 123-124

2.3 Опіка над особами з особливими потребами

До одного з ключових аспектів діяльності митрополита можна віднести виконання ряду функцій, якими свого часу не надто опікувалася державна структура, зокрема у міжвоєнний період. Варто зазначити, що особливу увагу митрополит приділяв соціально-незахищеним групам населення, нагадуючи і закликаючи до принципу гуманності щодо свого ближнього, де митрополит беззаперечно виступав ревним взірцем для наслідування. Зокрема для реалізації такої пастирської діяльності Андрей Шептицький регулярно надавав необхідну кількість коштів та матеріальну допомогу для підтримки недужих та людей з особливими потребами. Можна припустити, що саме цю групу населення владика Андрей розумів чи не найкраще, оскільки міг співпереживати з недужими не лише на емоційному, але і на фізичному рівнях.

У процесі дослідження добродійної діяльності владики Андрея щодо людей з інвалідністю важливо згадати і про суспільні структури з якими безпосередньо відбувалася взаємодія митрополита, зокрема у питаннях діяльності та фінансової підтримки. Серед основних можемо виокремити Українське Крайове Товариство над інвалідами та Спілку українських військових інвалідів, які свого часу вели листування з владикою.

Українське Крайове Товариство опіки над інвалідами, згідно з інформацією, яку знаходимо в неопублікованих архівних джерелах¹³⁴, розпочинає свою діяльність у 1921 р. як «Секція опіки над інвалідами», що спершу функціонує при Українському Громадському комітеті у м. Львів. Згодом така суспільна ініціатива переростає у Тимчасовий комітет опіки над інвалідами, а у 1922 р. трансформується у більш знане УКТОНІ. Ціль товариства полягала у організації збору фондів, що мали виступати на захист та допомогу із працевлаштуванням для інвалідів УГА. Також при УКТОНІ функціонував Дім українських інвалідів, що знаходився на вул. св. Софії, 25, де безпосередньо

---

¹³⁴ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 8-10.

мали проживати люди з особливими потребами, маючи нагальний запит у прихистку.

Згідно із архівними даними¹³⁵ стає відомо, що в 1925 р. в УКТОНІ було зареєстровано «721 інваліда», 34 особи з яких проживали у Домі українських інвалідів: «...Є між інвалідами безпомічні каліки без рук, без ніг, які туляться коло своєї рідні, але їх будучність дуже непевна. Багато інвалідів занепадає на сухоти і інші важкі недуги, які вимагають окремого лічення та відповідних умов життя...».¹³⁶ Варто зазначити, що існування цих суспільних структур, створених для людей з особливими потребами, відіграло не лише роль прихистку чи надання відповідної медичної допомоги для реабілітації військових, але також сприяло активному залученню осіб з інвалідністю у суспільно-робочий процес, даючи нагоду відчувати особисту затребуваність щодо розвитку власного потенціалу та нівелювати післявоєнне відчуття відчуженості.

Втім, варто взяти до уваги і той факт, що для прогресивного функціонування УКТОНІ та реалізації потреб Товариства, а саме отриманні матеріальної допомоги: ліків, протезів, харчової продукції, санітарії та утриманні Дому українських військових, була потреба у чималому фінансуванні, чого, згідно з інформацією епістолярної бази Товариства, здебільшого не вистачало для повноцінного забезпечення нужденних: «...на жаль, фонди поки що не вистачають навіть на виплату ренти інвалідам 25-34%-овим, котрі також поважно пошкодовані».¹³⁷ Відомо, що значну частину матеріальних потреб Товариство отримувало з американського фінансування: «Одиноким джерелом доходів обох Товариств є двократна збірка в році в краю та доривочні жертви з Америки».¹³⁸ Однак, цього було недостатньо для цілісного покриття усіх нагальних потреб та запитів нуждених.

---

¹³⁵ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 8.

¹³⁶ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 9.

¹³⁷ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 4.

¹³⁸ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 5.

Власне, тут можна простежити активну залученість митрополита Андрея у функціонування Товариства та реалізації його цілей. У неопублікованих архівних матеріалах знаходиться інформація про запити щодо фінансової допомоги митрополита та підтримки діяльності УКТОНІ. Згідно з цими даними можемо зробити висновок, що місійні подорожі митрополита та активна взаємодія з духовенством Європи та Америки сприяли суттєвій фінансовій допомозі для Товариства. Підтвердженням цього виступатимуть дві неопубліковані посвідки від УКТОНІ, датовані 30 листопада 1925 р¹³⁹. та 15 січня 1926 р¹⁴⁰., що доносять інформацію про отриману фінансову допомогу з Бразилії, у розмірі 162 долари, та Америки – 67 доларів та 28 центів, здобуті завдяки втручанням у цей процес владики Андрея.

Додаткову інформацію про фінансову підтримку митрополита, можна простежити у процесі аналізу епістоли від Товариства, датованій 12 травня 1923 р.: «Просимо дуже не відмовити нашій просьбі та доручити Вс. Духовенству, щоби збірку добровільних жертв з нагоди сьогорічних Зелених свят перевело та відслало чеками...»¹⁴¹, чи епістолі, написаній у червні 1929 р., що водночас вказує на довгострокову допомогу та опіку митрополита над УКТОНІ: «...просимо пригадувати Вашим парохіянам про потреби нашого товариства...»¹⁴² Завдяки фінансовому вкладу мирян та духовенства у 1925 р. нові протези змогли отримати 22-оє осіб з інвалідністю, а матеріальну допомогу іншого характеру – 176 осіб¹⁴³.

Також важливо проаналізувати ситуацію взаємодії чоловіка з інвалідністю Олекси Карплюка з Радехова, с. Ператин з УКТОНІ. У листі написаному хворим 1936 р., можна простежити певні труднощі у комунікаційному процесі з Товариством та певні наклепи щодо його діяльності: «Хорую вже майже 5 літ і

---

¹³⁹ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 2.

¹⁴⁰ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 3.

¹⁴¹ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 5.

¹⁴² ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 6.

¹⁴³ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 12-14.

Товариство нічого мені не помагає, отож я звертаюся до Отця [Шептицького] з прозьбою о поміч...уділити мені пару злотих..., бо в мене жена і троє діточок, а я хорий не можу нічого робити.»¹⁴⁴ Згідно з аналізом джерельних матеріалів¹⁴⁵, стає відомо, що у 1933 році Товариство опікувалося станом Олекси Карплюка, паралельно звертаючись за допомогою до лікаря Романа Мотлюха, що перебував в Радехові. У процесі аналізу цієї інформації, можемо зробити висновок, що епістола Олекси Карплюка має гіперболізоване емоційне забарвлення, що формує відповідне бачення діяльності УКТОНІ. Можемо припустити, що у період 1934-1936 рр. Товариство дійсно не надвало помочі хворому, однак, зважаючи на джерельну інформацію, робимо висновок, що в 1933 р. потреби і запити Олекси Карплюка безпосередньо бралися до уваги та реалізації.

Окрім цього випадку, вдається простежити епістолу бідного вдівця, ім'я якого не простежуємо у джерелі. Лист звернений до митрополита Андрея з проханням фінансової допомоги; написаний 17 березня 1937: «...я вже раз просив цю допомогу ще 3 січня і досі немаю жодної відповіді...ще раз звертаюся до Вашої Еклезії щоби та пекуча справа так довго нетривала. Чи можи я маю у Москві шукати помочі? Я думаю, що ні, я пролив свою кров за свою Україну за свою рідну землю. Я бідний увдовець з 3-ма дітьми...».¹⁴⁶ Тобто звертання про опіку та матеріальну підтримку до митрополита надходили як від недужих осіб поза межами УКТОНІ, так і безпосередньо від самого Товариства.

Ще однією суспільною структурою, з якою відбувалася співпраця Андрея Шептицького, є Спілка українських військових інвалідів, що знаходилася і свого часу функціонувала в екзилі за сприяння уряду УНР. Організація була заснована в 1920 році в Каліші і ставила собі за мету підтримку та захист інтересів людей з інвалідністю, а також утриманні Дому українських інвалідів. Також відомо, що СУВІ публікувала власний журналу «Український інвалід», до чого також

---

¹⁴⁴ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 20.

¹⁴⁵ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 27.

¹⁴⁶ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 21.

матеріально був залучений Андрей Шептицький. У процесі аналізу джерельних матеріалів Спілки, можна зробити висновок про існування досить ретельної взаємодії цієї організації з владиною. Власне, щорічно надсилалися привітання до митрополита Андрея з нагоди нового року існування Спілки, а також свята Христового Воскресіння, з чого можна простежити шанобливе ставлення членів організації до мецената їхньої діяльності.

Варто зазначити, що СУВІ неодноразово зверталася із проханням отримання фінансової підтримки від владики Андрея, зважаючи на той факт, що коштів зібраних самотужки критично не вистачало для забезпечення і частини осіб з інвалідністю. Підтвердженням виступатимуть численні листи-звертання написані в період з 1927 р. – 1937 р.: «...з великим трудом й зусиллями оплатити помешкання, що зветься “Домом Українського Іваліда”. Крім того, інваліди хорують, потребують лікування й ліків, з рештою вмирають. На все це також необхідні гроші...»¹⁴⁷ Серед епістол організації, вдається знайти прохання про допомогу з фінансуванням власного журналу «Український Івалід»: «З приводу повного вичерпання на сьогодні видавничого фонду, Правління Спілки звертається до Вас з проханням не відмовити підпомогти нашому видавництву, надіславши передплату, а при змозі й складенням пожертви на пресовий фонд».¹⁴⁸ У процесі аналізу матеріалів, можна простежити інформацію про неодноразове надання митрополитом відповідної матеріальної підтримки: 1928 р. – 25 злотих, 1929 р. – 20 злотих, 1935 р. – 10 злотих¹⁴⁹. Власне, СУВІ перманентно знаходилася у пошуку додаткових джерел фінансування, безпосередньо у чому допомагав в організації митрополит Андрей.

Однак, через нестачу джерельної бази та наявність виключно одностороннього листування, є досить складно провести глибинний аналіз близької взаємодії Андрея Шептицького з людьми з інвалідністю. Проте на

---

¹⁴⁷ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 42.

¹⁴⁸ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 43.

¹⁴⁹ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 29, 33, 51.

основі отриманої архівної інформації, можна припустити, що саме ця суспільна група відігравала вагомe значення у житті о. Андрея, який, вдаючись до мецинацької діяльності, у такий спосіб проявляв турботу та співпереживання із своїм народом.

2.4 Організація та діяльність «Народної лічниці»

У 1903 році митрополит долучається до відкриття Народної Лічниці на Городецькому передмісті на вул. Петра Скарги, 4, у місті Львові, яку Л. Цегельський згодом назве одним з найкращих християнських досягнень митрополита.¹⁵⁰ Варто зазначити, що первинно ідея з побудовою медичного закладу у Львові виникла в українського лікаря Євгена Озаркевича. Як зазначає дослідник НЛ Олександр Кіцера¹⁵¹: «Ще не існувало Українське лікарське товариство, а проте ідея безкорисливої допомоги уборим хворим з'єднала найпередовіших лікарів Галичини.»¹⁵²

Варто наголосити, що спершу митрополит надав будинок в оренду, і лише після побачених наявних кроків Товариства у процесі діяльності Народної Лічниці, Андрей Шептицький став протектором і фундатором медичної установи, яка згодом здобула звання Шпиталю ім. Андрея Шептицького. Можна ствердно зазначити, що митрополита однозначно приваблювала мета НЛ, яка полягала в наданні медичної допомоги найбільш бідним та малозабезпеченим верствам населення, незалежно від їхньої етнічної приналежності. Характерна діяльність цієї установи абсолютно не обмежувалася лікуванням виключно корінного українського населення. До уваги бралися різноманітні верстви тогочасного поселення Галичини. У газетній публікації «Новий час», датованій 1938 р. можна простежити цьому підтвердження: «Звіт діяльності Т-ва зложила секретарська п-ні Криштальська... І так у звітному році лікувалося 15.115 хворих, відбулося 41.000 ординацій, 734 операцій. Процентно було 68.8 українців, 22 поляків, решта жидів й інші».¹⁵³ Власне, у цьому полягала унікальність Народної Лічниці, а водночас і її популяризація не лише серед українців Галичини, але і серед інших етнічних верств населення.

¹⁵⁰ Цегельський Л. Митрополит Андрей Шептицький. Короткий життєпис і огляд його церковно-народної діяльності / Лонгін Цегельський. – Львів: Місіонер, 1995. – С. 78

¹⁵¹ Кіцера О. Митрополит Андрей Шептицький і «Народна лічниця» / Олександр Кіцера // Лікарський збірник. Нова серія. – Львів; Чикаго, 2004. – Т. 13. – С. 66-74

¹⁵² Там само. С. 66

¹⁵³ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 114, арк. 5.

У листах-звітах Товариства знаходимо інформацію про доволі активне функціонування НЛ, починаючи з 1903 р. і фактично до 1914. Зокрема дізнаємося про поступовий розвиток та існування 5-ох відділів закладу, а саме: педіатричний, хірургічний, окулістики, дерматологічний та гінекологічний.¹⁵⁴ Важливо наголосити, що НЛ опікувалася людьми різної вікової категорії. До уваги бралися як шкільна молодь, так і інваліди УГА, про що довідуємося згідно з дослідженнями Олександра Кіцери: «Постійними підопічними “Народної лічниці” були інваліди УГА, які отримували тут повне медичне обслуговування, включно з амбулаторними операціями».¹⁵⁵ Серед лікарського складу НЛ можна простежити доволі авторитетних та професійних працівників, серед яких: особистий лікар Андрея Шептицького – Мар'ян Панчишин, Ярослав Гинилевич, Василь Кашубинський та інші. Український церковний діяч Августин Баб'як у своїй праці «Подвиг Митрополита Андрея Шептицького як Апостольського візитатора для українців (1920-1923)» зазначає про відношення митрополита до медичного персоналу: «Незважаючи на свій важкий фізичний стан, він завжди знаходить слова поваги і вдячності медичному персоналові, високо оцінюючи його професійність і милосердя».¹⁵⁶ Це чергово підкреслює особистісні принципи Андрея Шептицького та акцентує увагу на взаємозв'язку між фізичними недугами митрополита та турботою про громадське здоров'я.

Певні деструктивні корективи у розвиток Народної Лічниці внесла Перша світова війна, яка попри спричинення численних людських втрат, вдалася до матеріального шкідництва. Згідно з неопублікованими архівними джерелами НЛ, дізнаємося про нищення та пограбування російськими окупаційними військами технічного обладнання: «...позбавлене всієї майже домашньої

---

¹⁵⁴ Кіцера О. Митрополит Андрей Шептицький і “Народна лічниця” / Олександр Кіцера // Лікарський збірник. Нова серія. – Львів; Чикаго, 2004. – Т. 13. – С. 67

¹⁵⁵ Там само. С. 68

¹⁵⁶ Баб'як А. Подвиг Митрополита Андрея Шептицького як Апостольського візитатора для українців (1920-1923) і його взаємини з урядом Польщі / Августин Баб'як. – Тренто, Больцано, 2013. – 239 с.

обстанови і лікарського інвентаря»¹⁵⁷, що створило додаткові труднощі у процесі відновлення медичної установи.

Проте, після завершення Першої світової війни з'являються нові медичні потреби, які не могли реалізовуватися опираючись виключно на амбулаторну базу лікування закладу. Виникає суттєва потреба в розширенні діяльності НЛ, а водночас запит про додаткову фінансову допомогу. Зокрема через нестачу відповідного приміщення та технічного спорядження зароджується ідея з розширенням медичної установи та створенням шпиталю, який б дозволив реалізувати потреби недужих та українських медиків. Варто зазначити, що задля втілення таких потреб у реальність, було зібрано окремий шпитальний комітет, який безпосередньо займався нагальними питаннями, що виникали у процесі роботи над цим проектом: «Активна діяльність комітету увінчалася тим, що за 4 роки (1930-33) було зібрано 150 000 злотих».¹⁵⁸ Андрей Шептицький, окрім фіндування окремої земельної ділянки для будівництва шпиталю, також жертвує чималу матеріальну допомогу у розмірі «5 000 американських доларів»¹⁵⁹ для реалізації майбутніх потреб закладу.

Архівні документи, а саме звіт роботи НЛ за 1927 р., свідчать про те, що в цей час необхідне лікування було надано «7794 хворим, яким уділено 16 785 лікарських порад, хірургічних операцій, перев'язок, застрикань і насвітлювань кремінною лампою».¹⁶⁰ Важливо зазначити, що лікування у шпитальному приміщенні на цей момент було неможливим, оскільки досі була наявна потреба у забезпеченні приміщення відповідним медичним обладнанням для якісного виконання лікарської роботи. Спогади¹⁶¹ лікаря Павла Пундія свідчать про те,

---

¹⁵⁷ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 114, арк. 1.

¹⁵⁸ Кіцера О. Митрополит Андрей Шептицький і «Народна лікарня» / Олександр Кіцера // Лікарський збірник. Нова серія. – Львів; Чикаго, 2004. – Т. 13. – С. 69

¹⁵⁹ Там само. С. 70

¹⁶⁰ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 114, арк. 7.

¹⁶¹ Пундій П. Опіка митрополита Андрея Шептицького над народним здоров'ям / Павло Пундій // Українських медичний архів. – 1988. – С. 154-158

що лише в березні 1938 р. шпиталь був готовий до загального вжитку, а своє функціонування розпочав лише з середини наступного місяця.

У процесі дослідження архівних матеріалів НЛ, можна прийти до висновку, що реалізація медичного прихистку для малозабезпеченого та нужденного населення фактично була суспільним надбанням. Беззаперечно вирішальний вплив у цьому процесі мав саме митрополит Андрей Шептицький, який, будучи протектором та фундатором, чи не найбільше долучився до цілісного вигляду цих медичних установ. Однак, слід зважати і на діяльність та матеріальну залученість у розбудовчий процес шпиталю різних груп населення. Зокрема, пожертви, які надходили від школи, духовенства, семінарії сестер Васильянок, редемптористів та інших.

Отже, можна зробити висновок, що незважаючи на погіршення здоров'я, Андрей Шептицький продовжував активну місіонерську та меценатську діяльність серед свого народу. Його постать, як фундатора та опікуна, фігурувала у численних організаційних структурах, культурних і просвітницьких осередках, зокрема у медичній царині, проблеми і запити якої владика Андрей розумів чи не найкраще, переживаючи власне загострення тілесних недуг. Як неодноразово зазначав митрополит: «Терпеливе зношення хреста робить нас подібними до Ісуса...»¹⁶²

---

¹⁶² Пастирське послання митрополита Митрополита Андрея *До недужих* // Пастирські послання 1918-1939 / Андрей Шептицький. – Львів: Артос, 2009. Том II. – С. 127

ВИСНОВОК

Отож, у першому розділі дипломної роботи вдалося дослідити модифікацію здоров'я галицького митрополита Андрея Шептицького протягом кількох етапів його життя. У процесі цього дослідження було виокремлено ряд захворювань, які поступово впливали на загострення кістково-м'язової системи, а відтак погіршення загально функціонування організму митрополита. Серед основних аспектів негативного впливу на фізичне самопочуття владики Андрея можна виділити такі зовнішні та внутрішні чинники, а саме систематичний стресовий стан, через присутність сімейних проблем, слабкість імунної системи, аскетичний спосіб життя, перманентні місійні подорожі та регулярну залученість у суспільно-релігійні та політично-економічні питання.

Дослідження видозміни фізичного стану А. Шептицького, дає можливість окреслити постать галицького митрополита не лише як мецената стану народного здоров'я, а також як пацієнта, який незважаючи на прогресування тілесних захворювань, продовжував вести харитативну діяльність, модеруючи зовнішніми процесами та опікуючись найбільш вразливими та малозабезпеченими верствами населення, зокрема недужими та людьми з інвалідністю, проблеми яких А. Шептицький розумів не лише на емоційному, але і на фізичному рівнях.

У другому розділі вдалося дослідити взаємозв'язок між фізичними недугами митрополита та турботою про громадське здоров'я, що проявилось у добродійній діяльності владики, який надавав фінансову підтримку не лише на розвиток освітньо-культурного процесу, який безпосередньо займав чільне місце у його діяльності, але також на підтримку тих верств населення, які через стан здоров'я не могли забезпечити собі гідний рівень матеріального добробуту. Наявність докладних звітів про використання наданих коштів Андреем Шептицьким свідчать про ретельність у виконанні цих добродійних справ.

Крім того, Андрей Шептицький забезпечував допомогу не лише українцям, але і тим етнічним прошаркам, які цього найбільше потребували. Він регулярно виділяв матеріальну допомогу для підтримки дітей-сиріт, Крайового Товариства інвалідів, Спілки українських військових інвалідів в екзилі, а також тих суспільних верств, що зверталися до Нього про допомогу. Однак, ключовим етапом Його роботи є відкриття Народної лікарниці, яка показує не лише добродійну діяльність Андрея Шептицького, але також активізацію благодійних проявів певних суспільних верств населення, серед яких: духовенство, освітяни, сестри Василіянки та редемптористи, що фінансово підтримували розвиток та розбудову шпиталю ім. Андрея Шептицького.

Митрополит розумів цінність та гідність людського життя, саме тому продовжував вести меценатську діяльність, опікуючись громадським здоров'ям, навіть перебуваючи на інвалідному візку. Це свідчить про жертовність та правдивість харитативних намірів Андрея Шептицького, про які він неодноразово зазначає у своїх пастирських листах. Можна ствердно зазначити, що Андрей Шептицький розумів «інвалідність» не лише як фізичну недугу, але також як відстороненість та обмеження в участі у життєвих процесах. Розуміючи цю суспільну проблему, митрополит намагався опікуватися недужими людьми, надаючи їм можливість отримати не лише медичну підтримку, але також інтегруватися у суспільно-робочий процес.

Дана робота не претендує на вичерпний та систематичний аналіз модифікації здоров'я Андрея Шептицького чи його ретельної взаємодії з нужденними. Однак, вона дає можливість глянути на постать митрополита як фундатора та мецената у процесі покращення медицини та опіки над станом громадського здоров'я. Як зазначав Андрей Шептицький, «без власної пожертви в християнстві нема правдивих цінностей».¹⁶³

---

¹⁶³ Звернення митр. Шептицького. Слово до Української Молоді // Церква і суспільне питання. Кн. 1. – Львів, 1998. – С. 358

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Неопубліковані архівні джерела:

1. ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 6, арк. 1-81.
2. ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 114, арк. 1-22.
3. ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 1-53.
4. ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 217, арк. 1-10.
5. ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 398, арк. 1- 400.
6. ЦДАЛ, ф. 358, оп. 3, спр. 6, арк. 1-3.

Опубліковані джерела:

7. Пастирське послання митрополита Митрополита Андрея *До духовенства та вірних із подякою за побажання на День святого Андрея*// Пастирські послання 1918-1939 / Андрей Шептицький.– Львів: Артос, 2009. Том II. – С. 438-441
8. Пастирське послання митрополита Митрополита Андрея *До духовенства та молоді з подякою за привітання на День святого Андрея*// Пастирські послання 1918-1939 / Андрей Шептицький.– Львів: Артос, 2009. Том II. – С. 235
9. Пастирське послання митрополита Андрея *До недужих* // Пастирські послання 1918-1939 / Андрей Шептицький. – Львів: Артос, 2009. Том II. – С. 123-131.
10. Пастирське послання Митрополита Андрея *Здоров'я тіла* // Документи і матеріали. Т. 1: Пастирські послання. 1899-1914 / Митрополит Андрей Шептицький. – Львів: Артос, 2007. – С. 4-5

11. Пастирські послання митрополита Андрея *Нам треба дбати о здоровле тілесне. Нечистота і п'янство нищить здоровле* // Пастирські послання 1899-1914 / Андрей Шептицький. – Львів: Артос, 2007. Том I. – С. 4-6
12. Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади. Львів 2020
13. Шептицька, Софія 1837-1904. Молодість і покликання о. Романа Шептицького / Софія з Фредрів Шептицька. - Львів: Свічадо, 1994.
14. Szeptycka, Zofia. Wspomnienia z lat ubiegłych / Zofia z Fredrów Szeptycka ; przygot. do druku, wstępem i przypisami opatrzył Bogdan Zakrzewski. - Wrocław; Warszawa; Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1967.

Статті і монографії:

15. Беч Л. З. Начерк історії Медичної Громади (1910-1925) / Л. З. Беч // 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади: [зб. статей]. – Львів, 1935. – С. 59-77.
16. Білозор В. Доктор Олександр Барвінський (посмертна згадка) / Володимир Білозор // Лікарський вісник. – 1958. – Рік V, ч. 9. – С. 24-26
17. Гентош Л. Митрополит Шептицький 1923-1939: Випробування ідеалів. Львів 2015.
18. Гординський В. Ретроспективна спроба діагнози хвороби митрополита Андрея Шептицького (1865-1944) / Володимир Гординський, Богдан Гординський // Лікарський вісник. – 1992. – С. 35-36
19. Кіцера О. Митрополит Андрей Шептицький і “Народна лічниця” / Олександр Кіцера // Лікарський збірник. Нова серія. – Львів; Чикаго, 2004. – Т. 13. – С. 66-74

- 20.Матковський, Іван 1982-. Д-р Казимир граф Шептицький - отець Климентій: польський аристократ, український ієромонах, Екзарх Росії та Сибіру, Архимандрит Студитів, Праведник народів Світу, блаженний Католицької Церкви, 1869-1951: біографія / Іван Матковський. - Львів: [б. в.], 2019.
- 21.Пундій П. Опіка митрополита Андрея Шептицького над народним здоров'ям / Павло Пундій // Українських медичний архів. – 1988. – С. 154-158
- 22.Nowak, Magdalena. Dwa światy: zagadnienie identyfikacji narodowej Andrzeja Szeptyckiego w latach 1865-1914 / Magdalena Nowak. - Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2018.

Спеціалізована література:

- 23.Баб'як А. Подвиг Митрополита Андрея Шептицького як Апостольського візитатора для українців (1920-1923) і його взаємини з урядом Польщі / Августин Баб'як. – Тренто, Больцано, 2013. – 239 с.
- 24.Возіанова, Жанна Іванівна. Інфекційні і паразитарні хвороби: навч. посіб.: В 3 т. Т. 2 / Ж. І. Возіанова. – Київ: Здоров'я, 2002. – С. 656
- 25.Воробець Т. Український Червоний Хрест (нарис діяльності за Другої світової війни) / Тома Воробець // Матеріали до історії української медицини: збірник / ред. упорядник М. Семчишин. – Чікаго: Українське Лікарське Товариство Північної Америки. – Т. II. С. 117 - 132
- 26.Ганіткевич Я. Історія української медицини в датах та іменах. Л., 2004;
- 27.Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944). Львів: Вид-во «Свічадо» 2020.

28. Лаба В. Митрополит Андрей Шептицький. Його життя і заслуги / о. Василь Лаба; [відп. ред. Б. Трояновський]. – Люблін: Свічадо, 1990.
29. Пундій П. Лікар-патріот: [про Ярослава Гинилевича] / Павло Пундій // Лікарський збірник / П. Пундій. – [Львів]: [НТШ], 2002. – Ч. 2: Біографії. Некрологи. – С. 409
30. Сениця П. Останні дні життя, смерть і похорон Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького / Павло Сениця // Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928-1929-1944 / зібрав і упоряд. Павло Сениця; – Торонто; Чикаго, 1983. – Ч. 3. С. 302-310
31. Сліпий Й. Спомини / Йосиф Сліпий; за ред. Івана Дацька, Марії Горячої; Український католицький університет, Інститут святого Климента Папи, Інститут екуменічних студій. – Львів; Рим: Видавництво УКУ, 2014. – С. 607
32. Француженко-Вірний, Микола 1923-2007. Великі митрополити України / Микола Француженко-Вірний. - Київ: Смолоскип, 2013. – С. 154
33. Цегельський Л. Митрополит Андрей Шептицький. Короткий життєпис і огляд його церковно-народної діяльності / Лонгін Цегельський. – Львів: Місіонер, 1995.
34. Чорновіл, А. В. Інфекційні хвороби: підручник / А.В. Чорновіл, Р. Ю. Грицко. - Київ: Медицина, 2010, С. 315

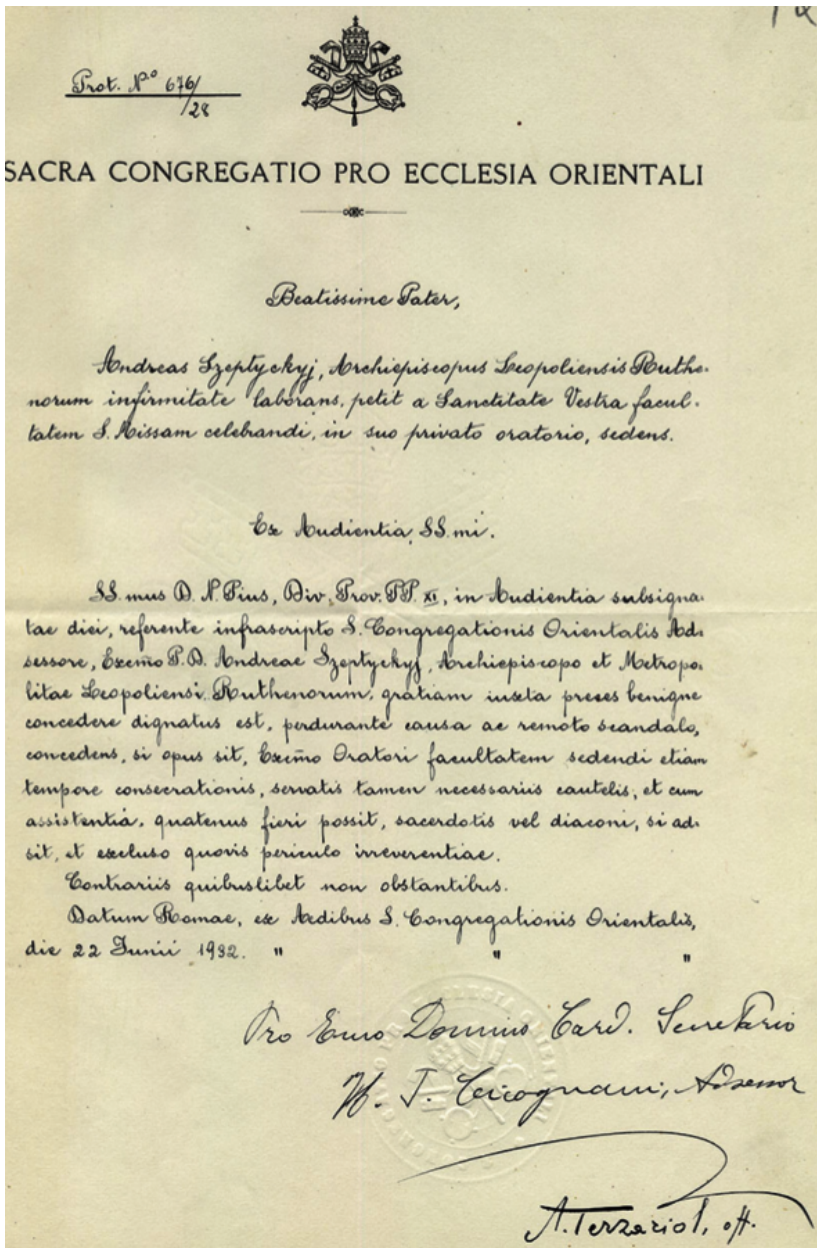
Додаткова література:

35. Кісь Н. Пам'ять та ідентичність українських греко-католиків. Про джерела історичної політики УГКЦ. Львів: 2018.

36. Маринович Мирослав. Митрополит Андрей Шептицький і принцип «позитивної суми» / передмова Адріана Сливоцького. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. – 248 с.
37. Набитович І. Сага мистецької родини: Александер Фредро, Софія Шептицька, митрополит Андрей Шептицький / Ігор Набитович. – Київ: ДУХ і ЛІТЕРА, 2023. – 792 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Дозвіл св. Конгрегації для Східних Церков у Римі митрополитові Андрею Шептицькому відправляти Службу Божу сидячи. (ЦДАЛ, ф. 358, оп. 3, спр. 6, арк. 1-3.)

Додаток 2

Будівництво шпиталю ім. Андрея Шептицького, 1930 р., Львів. (ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 114, арк. 10.)

Додаток 3

Листівка-пожертва від сестер Василянок II курсу семінарії на будівництво шпиталю ім. Андрея Шептицького, 1930 р. (ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 114, арк. 14.)

Додаток 4

Митрополит Андрей у митрополичому саду поруч Собору св. Юра, на інвалідному візку, 1937 р. (ЦДІАЛ, ф. 762, колекція фотоальбомів, фотографій, негативів і кліше)

Додаток 5

Митрополит Андрей Шептицький на інвалідному візку, поряд особистий лікар Мар'ян Панчишин та монах-студит брат Атаназій, Підлюте, 1935 р. (*Музей фотографа Ярослава Коваля у с. Цинева, Рожнятівського р-н, Івано-Франківська обл.*)

Додаток 6

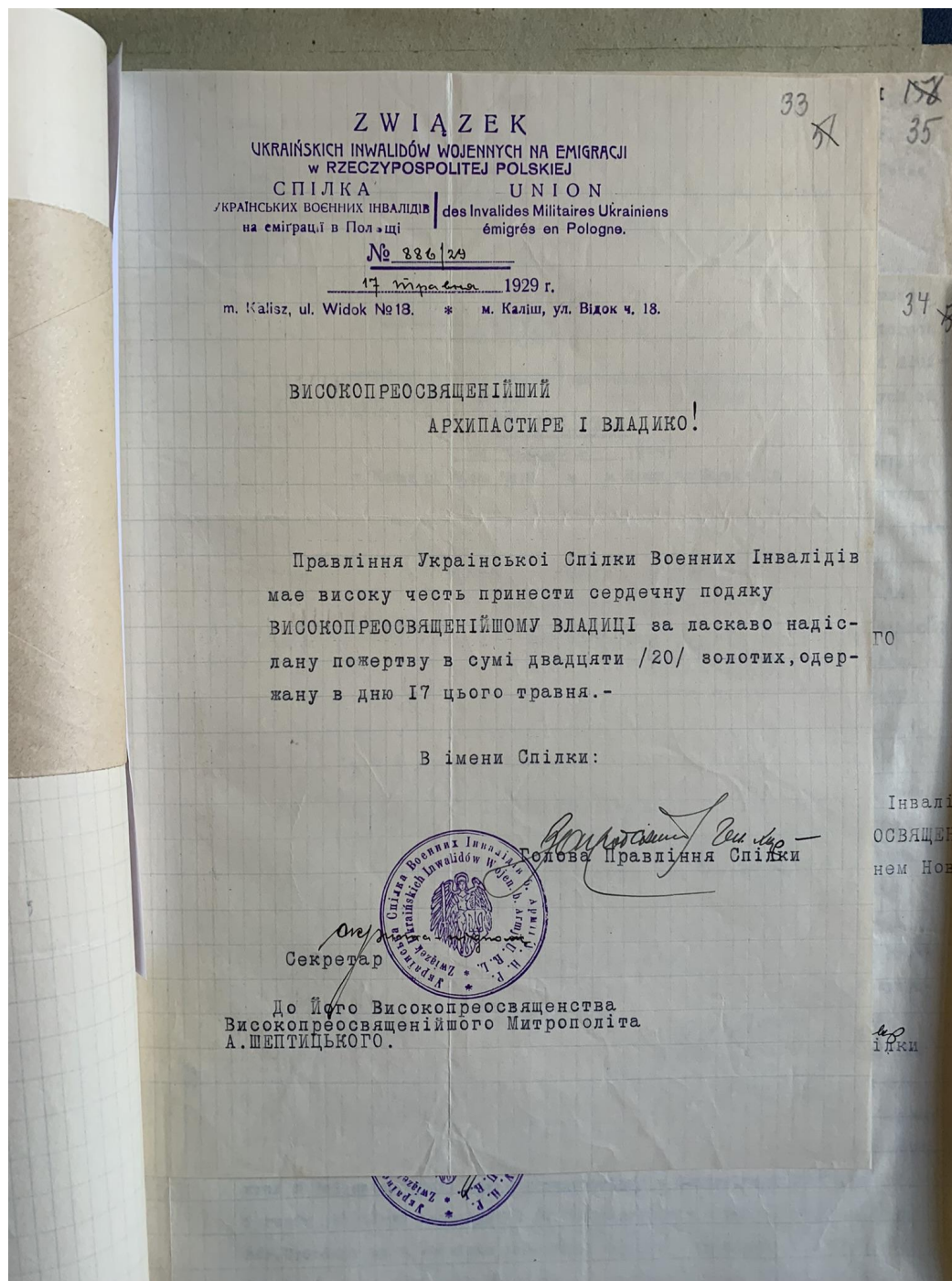
Митрополит Андрей у митрополичих палатах, з паралізованою правою рукою, 1930-ті р. (ЦДІАЛ, ф. 762, колекція фотоальбомів, фотографій, негативів і кліше)

Додаток 7

Група інвалідів Армії УНР, інтернованих у таборі Каліш, Польща, 1921 р. (оригінал зберігається в: Архів ОУН при Українській інформаційній службі (УІС) в Лондоні, ф.30, оп.3, од.зб.17, од.обл.1); (джерело: Срібняк І. Діяльність Всеукраїнської Спілки військових інвалідів УНР у Польщі, 1922 р. [Електронний ресурс] / Ігор Срібняк // Київський університет імені Бориса Грінченка. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://web.archive.org/web/20200725150914/http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20977/1/I_Sribniak_EMINAK_19-3_IFF.pdf.)

Додаток 8

Лист-подяка Спілки українських військових інвалідів до Митрополита Андрея,
17 травня 1929 р, м. Каліш. (ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 131, арк. 33.)

Додаток 9

Кравецька робітня українських інвалідів, 1931 р. (джерело: Легін С. Дім Українських Інвалідів у Львові у фактах та світлинах [Електронний ресурс] / Софія Легін // Фотографії Старого Львова. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://photo-lviv.in.ua/dim-ukrayinskyh-invalidiv-u-lvovi-u-faktah-ta-svitlynah/>).

Додаток 10

Шапкарська робітня українських інвалідів, 1931 р. (джерело: Легін С. Дім Українських Інвалідів у Львові у фактах та світлинах [Електронний ресурс] / Софія Легін // Фотографії Старого Львова. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://photo-lviv.in.ua/dim-ukrayinskyh-invalidiv-u-lvovi-u-faktah-ta-svitlynah/>).